

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Kęstučio Stankaus,
IV kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

**Mažumos akcininkų teisių apsaugos ir gynimo Lietuvoje
probleminė analizė**

Vadovas: asist. Lina Mikalonienė

Recenzentas: lekt. Gintautas Bartkus

Vilnius 2007

TURINYS

SUTRUMPINIMAI	3
IŽANGA	4
1. MAŽUMOS AKCININKO SAMPRATA.	6
1.1. Veiksniai, įtakojantys mažumos ir daugumos akcininkų teisių pasiskirstymą.....	6
1.2. Akcininko sąvoka. Mažumos akcininko apibrėžimo problematika.....	8
1.3. Mažumos akcininko charakteringi bruožai	11
1.4. Mažumos akcininkų teisių reglamentavimas tarptautiniu lygiu	14
2. MAŽUMOS AKCININKŲ TEISĖS. JŲ KLASIFIKACIJA.....	17
3. MAŽUMOS AKCININKŲ APSAUGOS BŪDŲ ANALIZĖ	21
3.1. Turtinės akcininkų teisės.....	21
3.1.1. <i>Teisė gauti bendrovės pelno dalį</i>	21
3.2. Neturtinės akcininkų teisės	25
3.2.1. <i>Teisė atskleisti informaciją</i>	25
3.2.2. <i>Teisė dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose</i>	28
3.2.2.1. <i>Visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimas</i>	29
3.2.2.2. <i>Dalyvavimas ir balsavimas visuotiniame akcininkų susirinkime</i>	30
4. MAŽUMOS AKCININKŲ GYNYBOS MECHANIZMAI.....	35
4.1. Teisės nugincyti daugumos sprendimams	36
4.1.1. <i>Teisė į veiklos tyrimą</i>	36
4.1.2. <i>Teisė pripažinti negaliojančiais bendrovės organų sprendimus</i>	39
4.1.3. <i>Išvestinis ieškinys</i>	41
4.2. Narystės bendrovėje nutraukimo teisės	46
4.2.1. <i>Privalomasis smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas (Squeeze-out right)</i>	46
4.2.1.1. <i>Oficialaus siūlymo pateikimas</i>	50
4.2.1.2. <i>Teisingos kainos principas</i>	53
4.2.2. <i>Akcijų išpardavimas (sell-out right)</i>	56
IŠVADOS.....	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61
SUMMARY	68
<i>Lentelė Nr.1</i>	69
<i>Lentelė Nr.2</i>	70

SUTRUMPINIMAI

AB	Akcinė bendrovė
ABĮ	2003 m. gruodžio 11 d. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1889 (su pakeitimais ir pataisymais). ¹
c.b.	civilinė byla
CBS	Civilinių bylų skyrius
CPK	Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. IX-743. ²
d.	dalys
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. – <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> arba <i>OECD</i>)
EBPO principai	2004 m. peržiūrėti EBPO Korporatyvinio valdymo principai ³
EPSC	Europos politikos studijų centras
ES	Europos Sąjunga
ETT	Europos Teisingumo teismas
Jaap Winter ekspertų ataskaita	2002 m. lapkričio 4 d. Aukščiausio lygio bendrovių teisės ekspertų grupės ataskaita apie modernaus reguliavimo sistemą bendrovių teisei Europoje ⁴
kat.	kategorija
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LR CK	Civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr.VIII-1864. ⁵
p.	puslapis
str.	straipsnis
Susijungimų reglamentas	1989 m. gruodžio 21 d.Tarybos Reglamentas dėl koncentracijos ⁶
t.y.	tai yra
UAB	Uždaroji akcinė bendrovė
v.	<i>versus</i>
VPĮ	Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas ⁷
VVPB	Vilniaus vertybinių popierių birža
VVPB kodeksas	Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas ⁸

¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

² Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

³ OECD Principles of Corporate governance [interaktyvus]2004 [žiūrėta 2007-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>.

⁴ Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf>.

⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁶ OL L 395, 1989 12 30, p.1; pataisytas variantas OL L 257, 1990 9 21.

⁷ Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626.

⁸ [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą:

<<http://www.lt.omxgroup.com/f/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas.pdf>>.

IŽANGA

Mažumos akcininkų teisių apsaugos ir gynimo Lietuvoje probleminė analizė – tema savo aktualumu pastarąjį dešimtmetį reikalaujanti Europos valstybių, jų įstatymų leidėjų bei komercinės teisės specialistų išskirtinio dėmesio. Lietuvai, harmonizuojant nacionalinę teisę su Europos Sąjungos teisės aktais, formuojantis juridinio asmens teisės doktrinai, akcininko ir juridinio asmens santykis šiuo metu yra itin aktualus ir įdomus Lietuvos teisės mokslui ir praktikai dėl keleto aspektų.

Visų pirma, aktualumas sietinas su smulkaus akcininko sampratos teisinėje literatūroje nebuvimu. Dauguma teisininkų teoretikų, o taip pat ir praktikų išskiria mažumos akcininką kaip kapitalo rinkos subjektą, tačiau nei vienas iš jų nenagrinėja smulkaus akcininko prigimties, neapibrėžia smulkaus akcininko požymių bei neformuluoja kiek įmanoma konkretnės smulkaus akcininko sąvokos. Pažymėtina, kad smulkaus akcininko samprata neaparta ne tik teisės doktrinoje, teisės šaltiniuose, bet taip pat ir ekonominėje literatūroje. Būtent tai sąlygoja šio darbo specifiką, sudėtingumą bei problematiškumą.

Antra, pastaraisiais metais didėjantis bankrutuojančių juridinių asmenų skaičius rodo, kad steigėjai (tuo pačiu ir akcininkai) dažnai neranda efektyvaus būdo kontroliuoti ir valdyti juridinį asmenį. Juridinių asmenų bankrotas taip pat gali būti nenoro investuoti į akcijas priežastimi. Neužtikrinti juridinio asmens stabilumu potencialūs akcininkai vengia rizikos, susijusios su investuotos dalies praradimu. Norint sėkmingai pakreipti kapitalo investavimą juridinių asmenų atžvilgiu, būtina plėtoti bei tobulinti ne tik stambiųjų akcininkų, bet ir smulkiųjų teisių apsaugos ir gynimo būdus.

Trečia, mažumos akcininkai teoriškai turi atitinkamas teises juridinio asmens atžvilgiu bei balso teisę, sprendžiant pagrindinius bendrovės klausimus. Žiūrint iš praktinės pusės, dėmesys atkreiptinas į tai, kad akcininkams jų teisių apimtį suteikia turimų akcijų skaičius, tai smulkieji akcininkai realiai „lieka už borto“ valdant juridinį asmenį.

Ketvirta, akcininkų ieškinių dėl juridinio asmens valdymo organų priimamų sprendimų skaičius Lietuvos teismuose didėja, tačiau dar neatspindi realios padėties, nes remiantis galiojančiais įstatymais ir teismų praktika akcininkų teisės (ypač smulkiųjų) ginamos gana silpnai, nors tiek įstatymai, tiek teismų praktika per paskutinius metus turi tendenciją keistis, suteikiamos vis didesnės garantijos ir galimybės akcininkams dalyvauti valdant juridinį asmenį ir apginti savo teises. Prie šio proceso nemenka dalimi prisideda LR Konstitucinio teismo nutarimai.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, darbe yra siekiama suformuluoti mažumos akcininko sampratą bei esminius jo bruožus, panagrinėti mažumos akcininkų turimas teises bei jų įgyvendinimo mechanizmų suteikiamas galimybes smulkiesiems akcininkams užtikrinant savo dalyvavimą bendrovės valdyme bei išanalizuoti teisinius gynybos būdus kaip priemonę kovojant su stambiųjų akcininkų piktnaudžiavimu savo teisėmis.

Magistro darbe atliekamo tyrimo objektas yra mažumos akcininkų teisių apsaugos bei gynimo probleminė analizė. Dėl pasirinktos temos nagrinėjamų aspektų platumo, magistro darbas bus sukoncentruotas ties šiais probleminiais klausimais – mažumos akcininko sampratos ypatybėmis, apsaugos mechanizmais, analizuojant juos per autoriaus pasirinktų turtinių ir neturtinių teisių analizės prizmę bei teisminės gynybos būdus, suskirstant juos į tam tikras grupes pagal smulkiųjų akcininkų siekiamus tikslus.

Siekiant įgyvendinti užsibrėžtus tikslus bei kuo nuosekliau atskleisti temos esmę, darbe buvo panaudoti įvairūs metodai. Pagrindinis iš naudotų metodų – lyginamasis, kurio pagalba siekiama palyginti atskirus smulkiųjų akcininkų gynybos institutus, išskiriant taikymo pranašumus ir skirtumus. Taip pat naudotas teisės šaltinių analizės metodas, siekiant išskirti vyraujančias nuomonių tendencijas.

Be šių, pagrindinių metodų, rašant magistro darbą buvo naudotasi ir kitokiais metodais – apibendrinimo metodu bei loginio ir sisteminio metodų sinteze.

Mažumos akcininkų apsaugos ir gynimo problema yra pakankamai naujas reiškinys Lietuvos juridinių asmenų reglamentavimo istorijoje. Todėl ir autorių, nagrinėjančių šią problemą nėra daug. Visgi periodiniuose teisės mokslo leidiniuose buvo publikuota keletas tiriamųjų straipsnių, nagrinėjančių atskirus smulkiųjų akcininkų apsaugos ir gynimo mechanizmų būdus, išskirtinį dėmesį skiriant kuriam nors vienam institutui, nesiejant jo su bendra reglamentavimo padėtimi Lietuvoje. Todėl darbe daugiau yra naudojamosi užsienio šalių patirtimi, savaip interpretuojant ir pritaikant prie Lietuvoje besiformuojančios situacijos.

Tiriant magistrinio darbo dalyką ir siekiant užsibrėžtų tikslų, išanalizuoti šie darbo šaltiniai:

1. Tarptautiniai, Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių teisės aktai;
2. Teisininkų monografijos, mokomieji leidiniai, kodeksų komentarai, teisininkų praktikų bei teoretikų straipsniai, ES institucijų užsakymu atlikti bendrovių valdymo lyginamosios studijos bei tyrimų analizės;
3. Lietuvos bei Europos Sąjungos teisingumo teismų nutartys ir sprendimai.

1. MAŽUMOS⁹ AKCININKO SAMPRATA.

Siekiant išsamiai aptarti smulkiųjų akcininkų sampratą bei vaidmenį, taip pat pagrindinius jų, kaip juridinio asmens dalyvių probleminius klausimus, šiame skyriuje bus apibrėžti – akcininko sąvoka, išskirti pagrindiniai kriterijai, kuriais vadovaujantis yra atskiriamas smulčiojo ir stambiojo akcininko kategorijos bei nustatyti veiksniai, įtakojantys vienokias ar kitokias smulkiųjų akcininkų apsaugos ir gynybos reglamentavimo ypatybes. Taip pat bus paanalizuoti smulčiojo akcininko pagrindiniai bruožai esminės įtakos juridinio asmens valdymui turėjimo kontekste bei bendrosios tarptautinės teisių apsaugos reglamentavimo gairės.

1.1. Veiksniai, įtakojantys mažumos ir daugumos akcininkų teisių pasiskirstymą

Bendrovių valdymo turinys įvairiose valstybėse nėra identiškas dėl daugelio priežasčių. Lemiamą įtaką čia turi nevienodas ekonominis išsivystymas, skirtingas vienu ar kitu teisės institutu reglamentavimas bei verslo sferoje susiformavusių papročių bei etikos specifika. Vadovaujantis šiais pagrindais, EPSC išskiria dvi kapitalo rinkos sistemas – ekstravertinę ir intravertinę¹⁰.

Ekstravertinei sistemai, kurios ryškiausios atstovės yra JAV ir Jungtinė Karalystė, būdinga tai, kad egzistuoja daug listinguojamų bendrovių, rinkoje veikia daug smulkiųjų akcininkų, ryškesnis nuosavybės atskyrimas nuo valdymo, o akcijos yra likvidžios. Pastarųjų metų tyrimai rodo, kad tik maždaug 11-12 proc. didžiausių šio tipo kapitalo rinkoje veikiančių bendrovių stambiausiam akcininkui priklauso daugiau kaip 1/10 visų balsų suteikiančios akcijos ir nėra bendrovių, kuriose stambiausiam akcininkui priklausytų daugiau kaip 1/20 visų balsų suteikiančios akcijos. Todėl šiose valstybėse daug rečiau iškyla problemos, susijusios su smulkiųjų akcininkų interesų ignoravimu. „Iš atliktų tyrimų daroma išvada, kad nuosavybės ir kontrolės santykių struktūrą ženkliai įtakoja susiformavusi teisinė sistema: kuo neefektyvesnė yra akcininkų teisių apsauga, tuo

⁹ Kadangi dauguma autorių, teisininkų teoretikų bei praktikų daugiau linkę mažumos akcininkus apibrėžti kaip smulkiuosius, todėl darbo autorius darbe vartos tiek mažumos, tiek smulčiojo akcininko sąvokas.

¹⁰ Corporate Governance in Europe. Report of a CEPS Working Party: *Centre for European Policy Studies*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-02-28] p.7. Prieiga per internetą: <http://www.ecgi.org/codes/documents/ceps_june1995.pdf>.

didesnė nuosavybės teisių ir kontrolės koncentracija. Ši koncentracija paprastai yra tuo mažesnė, kuo labiau yra išsivysčiusi šalis¹¹.

Pagrindinės bendrovės valdymo problemos čia siejamos su tuo, kad santykinai smulkūs akcininkai turi mažai gebėjimų ir galimybių kontroliuoti bendrovės vadovus. Dėmesys koncentruojamas į priežiūros organų veiksmingumo stiprinimą ir atskaitingumo akcininkams didinimą. Tradiciškai pabrėžiamas ir akcijų vertės maksimizavimas¹².

Kontinentinei Europai ir Japonijai būdinga intravertinė sistema, priešingai nei ekstravertinė, pasižyminti palyginti nedideliu listinguojamų bendrovių skaičiumi, žymia akcinio kapitalo koncentracija, nuosavybės ir valdymo atskyrimas nėra ryškus, kapitalo rinka santykinai ribota, o akcijų likvidumas mažesnis. Šie aspektai įtakoja ir mažesnę akcininkų saugumą. Bendrovių reputacija dažnai tiesiogiai priklauso nuo jos akcininkų asmeninės reputacijos, o patys akcininkai tiesiogiai dalyvauja bendrovės valdymo organuose¹³.

Nuo to, kokioje iš minėtų kapitalo rinkos sistemų veikia bendrovės priklauso korporatyvinio valdymo problemų, su kuriomis susiduria bendrovės, kilmė. VVPB listinguojamos tik 43 akcinės bendrovės. Jų akcinio kapitalo struktūra rodo, kad 23-jose bendrovėse kontrolinis akcijų paketas priklauso vienam akcininkui. Iš jų 17-oje bendrovių vienam akcininkui priklauso daugiau kaip 2/3 visų bendrovės akcijų. Dar 6-iose bendrovėse kontrolinis akcijų paketas nors ir nepriklauso vienam asmeniui, bet yra po vieną akcininką, turintį daugiau kaip 40% visų akcijų ir galintį sudaryti kontrolinį akcijų paketą su vienu iš smulkesnių akcininkų. Tarp visų VVPB listinguojamų bendrovių galima išskirti tik dvi, kuriose nėra vienas akcininkas neturi daugiau kaip 10% visų akcijų.¹⁴(lentelė Nr.1)

Apibendrinant EPSC išskirtas ekstravertinę ir intravertinę rinkos sistemas, galima būtų drąsiai pritarti prof. La Porta požiūriui, kad Kontinentinės teisės sistemoje investuotojų apsauga yra prasčiausia, nes vienas pagrindinių šiose valstybėse steigiamų bendrovių tikslas yra pelno siekimas¹⁵ ir valdžios koncentravimas vienoje rankose (ką vaizdžiai apibūdina aukščiau pateikti Lietuvos listinguojamų bendrovių rodikliai), ir retai

¹¹ РАДЫГИН, А.Д. (et al). Особенности формирования национальной модели корпоративного управления: *Институт экономики переходного периода* [interaktyvus]. Москва, 2003 [žiūrėta 2007-03-14]. p. 6-7. Prieiga per internetą: <<http://www.iet.ru/files/text/usaaid/osobenn.pdf>>.

¹² Comparative Study Of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States. *Final Report & Annexes I-III*[interaktyvus]. Weil, Gotshal & Manges, 2002 [žiūrėta 2007-03-14] p.

³⁰ Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>.

¹³ *Ibidem*, p. 8.

¹⁴ Duomenys paimti iš JURKŠA, S. Gera bendrovių valdymo praktika Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Magistro darbas, 2006.

¹⁵ МАКАРАЙТЭ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (I) Ar pakankamai smulkiuosius akcininkus gina Lietuvos Respublikos įstatymai? Juristas*, 2006, Nr. 10, p. 4.

yra įvardijami tokie tikslai kaip akcininkų bei darbuotojų interesų gynyba, žalingo poveikio aplinkai mažinimas gamybos procese. Tokiu būdu yra visai pagrįstai tikėtina, kad teisinė smulkiųjų akcininkų apsauga bendrųjų akcininkų teisių kontekste bei gynyba yra kur kas stipresnė anglosaksų teisinės sistemos valstybėse.

1.2. Akcininko sąvoka. Mažumos akcininko apibrėžimo problematika.

ABĮ, pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis bendrovių sukūrimą, struktūrą bei valdymą, akcininką apibrėžia pakankamai lakoniškai – kaip fizinį ir juridinį asmenį, kuris turi įsigijęs bendrovės akcijų¹⁶.

Asmenį, kuris įgyja tam tikras teises į juridinį asmenį, nes yra įdėjęs tam tikras lėšas ar dalį turto, siekiant gauti pelno ar socialinį rezultatą, LR investicijų įstatymas įvardija kaip investuotoją - Lietuvos Respublika bei užsienio valstybę, tarptautinę organizaciją, Lietuvos Respublikos ir užsienio juridinį ir fizinį asmenį, kuris Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka investuoja nuosavą, skolintą ar patikėjimo teise valdomą bei naudojamą turtą¹⁷.

Išsamiausia akcininko apibrėžimą pateikia CK 2.45 str. apibrėždamas jį juridinio asmens dalyviu, nes ši sąvoka aprėpia asmenis, dalyvaujančius visų rūšių įmonių veikloje. Juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į bendrovės turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu¹⁸.

Pastebėtina, kad įvairiuose teisės šaltiniuose akcininko apibrėžimas formuluojamas skirtingai, vienur, naudojama investuotojo sąvoka¹⁹, kitur – akcininko²⁰, o LR CK pateikia apibendrintą juridinio asmens dalyvio²¹ sąvoką, tačiau teisinė prasmė išlieka ta pati, akcininkas – tai asmuo (tiek fizinis, tiek juridinis), investavęs į juridinį asmenį lėšų ir nuosavybės teise turintis to juridinio asmens akcijų. Akivaizdu ir tai, kad sąvokos, reiškiančios tą patį asmenį, skiriasi priklausomai nuo teisės šaltinio pobūdžio, tikslo bei paskirties.

Bendriausia prasme, juridinio asmens dalyvio įgyjamos prievolinės teisės ir prisiimamos pareigos yra įvairios ir priklauso nuo juridinio asmens teisinės formos.

¹⁶Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5547.

¹⁷Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2127.

¹⁸Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-627), Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

²⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

²¹ *Ibidem*.

„Juridinio asmens dalyviai gali būti bet kurie juridiniai ir fiziniai asmenys, tarp jų užsieniečiai, užsienio juridiniai asmenys ir kitos organizacijos, išskyrus atvejus, kai juridinio asmens steigėju negali būti užsienio juridinis asmuo ar kita organizacija arba užsienietis. Reikalavimai juridinio asmens dalyviui gali būti nustatyti juridinio asmens steigimo dokumentuose, tačiau tik atsižvelgiant į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus“²².

Paprastai ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvis neturi reikšmingų prievolių juridiniam asmeniui, išskyrus dalyvauti juridinio asmens veikloje kapitalu. Sujungti juridinio asmens interesai ir kapitalas turi būti valdomi tam tikru būdu, todėl juridinio asmens dalyviai įgyja tam tikras prievolinių teisių ar prisiima pareigas juridiniam asmeniui arba kitiems dalyviams. Juridinio asmens dalyvių įgytos prievolės yra suponuotas bendrųjų civilinės teisės principų - juridinio asmens dalyvio veikla turi būti grindžiama protingumo ir sąžiningumo principais²³.

Lietuvos Respublikos teisės aktai nepateikia nei mažumos, nei daugumos akcininko apibrėžimo. Todėl tampa pakankamai komplikuota nustatyti, kaip vertinti asmenį turintį vienokį ar kitokį kiekį akcijų. Būtina pažymėti, kad akcininkais gali būti asmenys, turintys bent vieną bendrovės akciją, tai yra įnešę į bendrovę minimalią turto dalį. Nėra paprasta nubrėžti konkrečias ribas tarp smulkaus ir stambaus akcininko. Tą ypatingai keblu padaryti, jei omenyje turimas procentalus akcininkų atribojimas.

Akcininkas gali naudotis visu katalogu teisių, reglamentuotu ABĮ, teturėdamas ir vieną akciją. Kuo daugiau jis procentaliai turi akcijų, tuo daugiau papildomų teisių jis įgyja. Pavyzdžiui, ABĮ 23 str. 1 d. reglamentuoja, kad visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisę turi akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, jeigu įstatatai nenumato mažesnio balsų skaičiaus, arba LR CK 2.116 str. numatyta, kad teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo turi vienas ar keli uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo. Kita vertus, įmanomas ir situacija, kai akcininkas tir perkopęs per tam tikrą nustatytą procentinę ribą, gali naudotis tam tikromis teisėmis, kaip antai - ABĮ 18 str. 1 d. yra nustatyta, kad Akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys daugiau kaip 1/2 akcijų turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais. Tokiu būdu daugumą turintys akcininkai yra privilegijuotesni nei visi

22 KIRŠIENĖ, J. *Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. Jurisprudencija*, 2002, t. 31(23), p. 75.

23 MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 118.

likusieji akcininkai, jei yra kalbama apie konfidencialią bendrovės informaciją²⁴. Taip pat jei akcininkas nori įgyti reikalavimo teisę, kad kiti akcininkai parduotų jiems priklausančias balsų teises suteikiančias akcijas, jis turi būti įsigijęs akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime²⁵. Vadinasi, mažumos akcininku arba smulkiuoju akcininku šiuo atveju bus laikomas akcininkas, kuriam priklauso ne daugiau kaip 5 procentai bendrovės akcijų.

Atskirai reikėtų pažymėti, kad CK palieka galimybę savo teises smulkiąjam akcininkui ginti individualiai, arba veikiant kartu su kitais akcininkais. Tokiu atveju, susivienijusių smulkių akcininkų turimų akcijų skaičius yra sumuojamas. Šis būdas smulkiesiems akcininkams suteikia daugiau galimybių ne tik įgyti, bet ir apginti savo teises, kadangi didesnis turimų akcijų skaičius suteikia daugiau teisių ir įtakos dalyvaujant juridinio asmens valdyme.

Tokių situacijų galima pervardinti begale, tačiau vienareikšmio atsakymo, kada yra laikoma, kad asmuo yra smulkusis akcininkas, nerasime. Taigi, akcininkų skirstymas į smulkiuosius ir stambiuosius, remiantis išskirtinai procentiniu atribojimu nėra praktiškai įmanomas, kadangi smulkiais akcininkais gali būti ir asmenys, turintys tik vieną akciją, ir asmenys, įsigiję 33,3 procento ar net 60 procentų²⁶ juridinio asmens akcijų

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad akcininkų priskyrimą stambiajam ar smulkiąjam lemia ne procentinė turimų akcijų išraiška, o kokią įtaką bendrovės valdymui gali turėti akcininkas, įsigijęs atitinkamą skaičių akcijų. Tad smulkųjį akcininką galima apibrėžti kaip akcininką, kuris dėl labai mažo turimų akcijų kiekio savo balsavimų praktiškai negali įtakoti kokius nors sprendimus, jis turi teisę dalyvauti akcininkų susirinkime bei gauti dividendus ir kitas priskirtas teises²⁷.

Nagrinėjamame kontekste pateiktą apibrėžimą galima patikslinti ir smulkiuoju akcininku įvardinti fizinį ir juridinį asmenį, nuosavybės teise trumpalaikio (nors ne visada) pasipelnymo tikslais įsigijusi akcijų bei siejamą su juridiniu asmeniu prievoliniais santykiais, tačiau dėl savo prigimties negalintį daryti reikšmingos įtakos juridinio asmens

24 MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (I) Ar pakankamai smulkiuosius akcininkus gina Lietuvos Respublikos įstatymai? Juristas*, 2006, Nr. 10, p. 5.

25 Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

26 Mokslininkė J. Kiršienė daktaro disertacijoje „Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje“ aptardama akcininkų lūkesčius, susietus su bendrove, pateikė pavyzdį, kuriame bendrovėje buvo trys akcininkai, kurių vienas turėjo 60 procentų akcijų, o kiti du - po 20 procentų. Aptardama pastarųjų akcininkų pozicijas bendrovėje, mokslininkė juos įvardijo kaip smulkiuosius.

27 Laisvoji enciklopedija Vikipedija [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-14-19] Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Akcininkas>

valdymui²⁸. Tačiau ir tokia pozicija yra kvestionuotina, priklausomai nuo to, kokia apimtimi akcininkai gali įgyvendinti savo teises dalyvaudami bendrovės valdyme ir sprendami strateginius klausimus. Akcininko vaidmuo priklausomai nuo to, kokia suteiktų akcijų balsų dalis bendrovėje įtakoja galimybę kontroliuoti įmonę, bus aptartas 1.3. poskyryje.

1.3. Mažumos akcininko charakteringi bruožai

Analizuojant juridinių asmenų veiklą reglamentuojančius įstatymus, teisės doktriną bei teisminę praktiką, galima išskirti tokius smulkiųjų akcininkų bruožus:

Visų pirma, smulkiuoju akcininku gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Nors praktikoje, bent jau postsovietinių valstybių, daugiau yra priimtina, kad smulkiuoju akcininku yra fizinis asmuo, tačiau neatmetama galimybė ir juridinio asmens, valdančio dalį įmonės²⁹. Pastebėtina, kad visgi dažniau juridiniai asmenys tampa pagrindiniais akcininkais. Jie siekia turėti kitų juridinių asmenų akcijų paprastai norėdami daryti įtaką jų valdymui arba pratęsti gamybinį procesą, o ne gauti dividendų, kas būdinga fiziniams asmenims. Pagrindinis jų tikslas – kontroliuoti bendrovę.

Antra, smulkiųjų akcininkų intereso tikslas bei trukmė. Daugelis Rusijos teisininkų – mokslininkų pripažįsta, kad smulkiųjų akcininkų buvimo bendrovėje tikslai neatsiejamai susiję daugiau su orientacija į pelną, nei į įmonės valdymo gerinimą ir tobulinimą. Žukovas E. F.³⁰ (*Жуков, Е. Ф.*) tokius smulkius akcininkus įvardija kaip biržos spekuliantus, siekiančius pasipelnyti iš įgytų akcijų, nes smulkūs ir vidutiniai akcininkai parengia dirvą stambesnioms spekuliacijoms, vykstančioms biržoje, kuriose dalyvauja jau stambūs akcininkai.

Trečia, smulkaus akcininko lyginamasis svoris ne visada yra ženkliai mažesnis nei stambiųjų akcininkų. Ankstesniame skyriuje, pateikiant bendrąją smulkiojo akcininko definiciją, jis buvo apibūdintas kaip juridinio asmens dalyvis „negalintis daryti reikšmingos įtakos juridinio asmens valdymui“, t.y. kontroliuoti įmonės valdymo. Tačiau Susijungimų reglamente³¹ pateikiama nuostata, kad kontrolė gali būti įgyjama ir „kvalifikuotos

28 БУШЕВ, А. Ю. *Коммерческое право зарубежных стран: учебник*. Санкт-Петербург: Питер, 2004 p. 132.

²⁹ КАШАНИНА, Т. Б. *Корпоративное право (Право хозяйственных товариществ и обществ)*. Москва: Норма-Инфра М, 1999, p. 132-135.

³⁰ ЖУКОВ, Е. Ф. *Ценные бумаги и фондовые рынки: учебное пособие для вузов. Банки и биржи*. Юнити, 1995, p. 82.

³¹ 1989 m. gruodžio 21 d. Tarybos Reglamentas dėl koncentracijos OL L 395, 1989 12 30, p.1; pataisytas variantas OL L 257, 1990 9 21, p. 13.

mažumos“ atveju. Tokiu būdu, smulkusis akcininkas teisių, kurias jam suteikia turimos akcijos, dėka arba esamos nepalankios situacijos bendrovėje atveju, tampa asmenimis, nuo kurių priklauso bendrovės veiklos valdymas.

Igyjama kontrolė gali būti dviejų rūšių – vienvaldė ir bendra. Abiem atvejais kontrolė apibrėžiama kaip galimybė daryti lemiamą įtaką įmonės valdymui teisių, sutarčių ar kitokių priemonių pagrindu.

Vienvaldė kontrolė teisiniu pagrindu atsiranda, kai smulkiesiems akcininkams yra suteiktos konkrečios teisės. Kaip pavyzdys galėtų būti, vienvalde kontrole gali naudotis ir mažumos akcininkas, turintis teisę vadovauti bendrovės veiklai bei nustatyti jos verslo politiką. Vienvaldė kontrolė *de facto* įgyjama, kai yra didelė tikimybė, kad akcininkas turės balsų daugumą akcininkų susirinkime, nes kitos akcijos labai išbarstytos. Kaip jau minėta, šioje situacijoje yra svarbi ne procentinė valdomo kapitalo išraiška, o kiek turimas kapitalas suteikia balsų. Taigi, gali susidaryti situacija, kad pagal visuotiniame susirinkime dalyvaujančių akcininkų skaičių smulkusis akcininkas pastoviai turi balsų daugumą akcininkų susirinkime, tokiu būdu smulkusis akcininkas įgyja vienvaldę kontrolę bendrovėje³².

Kaip ir vienvaldės kontrolės atveju, taip ir bendros kontrolės įgijimas taip pat gali būti nustatytas teisiniu arba *de facto* pagrindu. Laikoma, kad įmonė yra kontroliuojama bendrai, jeigu dvi ar daugiau įmonių arba asmenų turi galimybę daryti lemiamą įtaką kitai įmonei. Tokio atvejo pavyzdžiu gali būti situacija, kai akcininkų mažuma turi papildomas teises, kurios leidžia jiems vetuoti bendrosios įmonės ūkinės veiklos strategijai reikšmingus sprendimus

Komisijos pranešime dėl koncentracijos sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės šie veiksmai yra įvardijami kaip tam tikros veto teisės. Šios veto teisės sąlyginai gali būti suskirstytos į teises blokuoti:

1. veiklos strategijai reikšmingus sprendimus;
2. sprendimus dėl bendrosios verslo politikos;
3. sprendimus, kuriais siekiama parduoti bendrovę kitam juridiniam asmeniui;
4. verslo planą;
5. investicijas;
6. direktoriaus paskyrimą;
7. biudžeto tvirtinimą.

³² Europos Teisingumo Teismo 1993 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas byloje, IV/M.343 Société Générale de Belgique/Générale de Banque(1993).

Vertinant santykinę veto teisių svarbą, ypač jeigu jų yra keletas, šios teisės neturėtų būti vertinamos izoliuotai. Priešingai, nustatant bendros kontrolės faktą, remiamasi visų šių teisių visuma. Tačiau veto teisė, nesusijusi nei su verslo politika ar strategija, nei su biudžetu ar verslo planu, negali būti laikoma suteikiančia teisę jos turėtojui bendrai kontroliuoti įmonę³³.

Jei nenustatomos konkrečios veto teisės, dvi ar daugiau bendrovių, tampančių smulkiaisiais akcininkais kitoje įmonėje gali įgyti bendrąją kontrolę. Teisinėmis priemonėmis tai įmanoma, atiduodant bendrovei savo teises arba sudarant sutartį. Labai retais atvejais kolektyviniai veiksmai atsiranda *de facto*, jeigu mažumos akcininkų bendri interesai tokie reikšmingi, kad jie nesiima veiksmų vieni prieš kitus, pasinaudodami teisėmis dėl bendrosios įmonės.

Svarbiausias dalykas – kad veto teisės būtų tokios, kad patronuojančios bendrovės galėtų jomis pasinaudoti, sprendžiant strateginius bendrosios įmonės veiklos klausimus. Be to, nereikia nustatyti, kad subjektas, įsigyjantis bendrosios įmonės bendrąją kontrolę, faktiškai naudosis savo lemiamo sprendimo įtaka. Pakanka, kad yra galimybė naudotis tokia įtaka ir kad apskritai yra veto teisės.

Išskirtinė situacija susidaro tuo atveju, kai tik vienas akcininkas gali vetuoti strateginius sprendimus įmonėje, bet tas pats akcininkas neturi teisės primesti tokių sprendimų. Tokia situacija susidaro, kai vienas akcininkas įmonėje turi 50 %, o likusius 50 % turi du ar daugiau mažumos akcininkų arba jeigu priimant strateginius sprendimus reikalingas kvorumas, kuris faktiškai suteikia veto teisę tik vienam mažumos akcininkui³⁴. Tokiomis aplinkybėmis vienas akcininkas turi tiek pat įtakos, kiek paprastai turi keli bendrai kontroliuojantys akcininkai, t.y. teisę blokuoti strateginius sprendimus. Tačiau šis akcininkas neturi tokių pačių teisių, kokios paprastai suteikiamos įmonei, turinčiai vienvaldę kontrolę, t.y. teisę primesti strateginius sprendimus. Kadangi šis akcininkas gali sudaryti situaciją be išeities, kuri yra panaši į bendros kontrolės situaciją įprastais atvejais, jis įgyja lemiamą įtaką, o tuo pačiu ir kontrolę, kaip ji suprantama Susijungimų reglamente³⁵.

³³ Europos Teisingumo Teismo 1993 m. kovo 19 d. sprendimas byloje IV/M.295 – SITA-RPC v. SCORI(1993).

³⁴ Europos Teisingumo Teismo 1992 m. rugsėjo 25 d., nuomonė byloje IV/M.258 – CCIE v. GTE (1992) kur tik vienas akcininkas galėjo pasinaudoti veto teisėmis, balsuojant šio akcininko paskirtam Valdybos nariui.

³⁵ Kadangi šis akcininkas yra vienintelė įmonė, įgyjanti kontrolinį akcijų paketą, tik šis akcininkas privalo pateikti pranešimą pagal Reglamentą dėl įmonių koncentracijos kontrolės.

1.4. Mažumos akcininkų teisių reglamentavimas tarptautiniu lygiu

1961 m. reorganizavus Europos ekonominio bendradarbiavimo organizaciją (liet. *EEBO*, angl. *OEEC*), buvo įkurta EBPO. Dabartinės organizacijos narės yra 30 ekonomiškai pažangių ir labiausiai išsivysčiusių valstybių. EBPO organizacijos tikslas yra pagalba valstybėms narėms įmonių valdymo srityje. Siekiama pagerinti gero įmonių valdymo teises, institucines ir reguliacines sąlygas bei apibrėžti svarbiausias įmonių valdymo tobulinimo kryptis.

EBPO Bendrovių valdymo principai buvo patvirtinti EBPO ministrų 1999 metais ir nuo tada tapo tarptautiniu etalonu, visuotinai pripažintomis gairėmis politikams, investuotojams, korporacijoms ir kitiems turto valdytojams visame pasaulyje. Jie turėjo teigiamos įtakos bendrovių valdymo pažangai ir pasitarnavo kaip nuorodos įstatymų leidybos ir kito privalomo reguliavimo srityje ne tik EBPO šalyse narėse.³⁶

Finansinio stabilumo forumas (angl. *The Financial Stability Forum*) sukūrė principus, esančius vienu iš 12 pagrindinių standartų taikomų patikimoms finansinėms sistemoms. Principai taip pat pasitarnavo kaip ilgalaikio bendradarbiavimo tarp EBPO valstybių narių ir valstybių, nesančių narėmis, pagrindas. Šie principai nuo pirminio jų patvirtinimo ne kartą buvo peržiūrėti, atsižvelgiant į bendrovių valdymo vystymąsi ir tinkamą praktiką tiek EBPO valstybėse narėse, tiek už jų ribų³⁷.

Nustatyti principai yra skirti tiek akcinių, tiek uždarytųjų akcinių bendrovių valdymui, taip pat gali būti pritaikomi valdant valstybės įmones. Būdami neprivalomu teisės aktu, jie vis dėlto yra sektinas orientyras tiek valstybėms, tiek atskiroms įmonėms, turi ginti ir palengvinti akcininkų teisių įgyvendinimą.

EBPO principuose yra nustatyta, kad įgyvendinant akcininkų teises turi būti užtikrintas šių reikalavimų laikymasis, pagrindinės akcininkų teisės turi apimti teisę į:

1. saugius nuosavybės teisių registravimo metodus;
2. akcijų perleidimą ar perdavimą;
3. galimybę reguliariai ir laiku gauti informaciją apie įmonę;
4. dalyvauti akcininkų susirinkimuose ir juose balsuoti;
5. galimybę rinkti valdybos narius;

³⁶ Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“ Bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai [interaktyvus] Vilnius 2006. [žiūrėta 2007-04-02] p. 32. Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc.

³⁷ РАДЫГИН А.Д. (et al). Особенности формирования национальной модели корпоративного управления: Институт экономики переходного периода, [interaktyvus] Москва, [žiūrėta 2007-03-19] 2003, P. 6-7. Prieiga per internetą: <<http://www.iet.ru/files/text/usaidd/osobenn.pdf>>.

6. galimybę gauti priklausančią įmonės pelno dalį³⁸.

Tokiu būdu, bendrovių valdymo strategija turi užtikrinti vienodą elgesį su visais akcininkais, įskaitant mažumos ir užsienio akcininkus. Visiems akcininkams turi būti suteikta galimybė gauti tinkamą atlygį už jų teisių pažeidimą.

Užtikrinant investuotojų apsaugą nėra sudėtinga pastebėti skirtumą tarp *ex-ante* ir *ex-post* akcininkų teisių. *Ex-ante* teisės yra tarsi prevencinės teisės, pvz. tam tikros kvalifikuotos daugumos reikalavimas priimant sprendimus. *Ex-post* teisės suteikia galimybę reikalauti žalos atlyginimo, jeigu jos buvo pažeistos. Šalyse, kur teisinis reguliavimas nėra tvirtas, pageidautina stiprinti *ex-ante* akcininkų teises, tokias kaip nedidelės daugumos reikalavimas, siekiant klausimą įtraukti į darbotvarkę arba ypatingai didelės daugumos reikalavimas priimant labai svarbius sprendimus. Principai taip pat reikalauja vienodo elgesio su savos šalies ir užsienio akcininkais³⁹.

Siekiant aptartų tikslų akcininkams EPBO principuose numatyta, kad turi būti užtikrintos tokios teisės, kad visi tos pačios klasės akcijų savininkai turėtų teisę į vienodą elgesį su jais, o būtent:

1. visiems investuotojams turėtų būti suteikta galimybė gauti informaciją apie teises suteikiamas tam tikros rūšies ar klasės akcijų valdytojams prieš jiems įsigyjant tokio tipo akcijas;
2. mažumos akcininkai turi būti ginami nuo tiesiogiai ar netiesiogiai veikiančių stambiųjų akcininkų piktnaudžiavimo savo teisėmis ir turėtų turėti galimybę gauti tinkamą kompensaciją už jų teisių pažeidimą;
3. balsai turėtų būti skaičiuojami specialiai tam išrinktų kandidatų;
4. kliūtys tarptautiniam balsavimui turėtų būti panaikintos;
5. akcininkų susirinkimo procesą ir procedūras reglamentuojančios nuostatos turėtų suteikti galimybę vienodai elgtis su visais akcininkais. Įmonės nustatytos procedūros neturėtų nepagrįstai apsunkinti ar pabranginti balsų apskaičiavimo⁴⁰.

Vidaus prekyba ir piktnaudžiavimą teisėmis liudijantys sandoriai turi būti draudžiami. Valdybos nariai arba pagrindiniai administracijos nariai turi atskleisti savo materialinį suinteresuotumą tiesiogiai, netiesiogiai ar per trečiuosius asmenis sudaromais sandoriais, kurie gali tiesiogiai ar netiesiogiai įtakoti įmonę.

³⁸ OECD Principles of Corporate governance [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2007-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>.

³⁹ БУШЕВ, А. Ю. *Коммерческое право зарубежных стран: учебник*. Санкт-Петербург: Питер, 2004, p. 54-56.

⁴⁰ OECD Principles of Corporate governance [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2007-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>.

Lietuvoje siekiant įgyvendinti EBPO principus, ABĮ numatytos tam tikros priemonės, kuriomis stengiamasi apsaugoti ne tik taip vadinamų stambiųjų, tačiau ir smulkiųjų akcininkų teises. Akcininkams numatyta teisė kreiptis į teismą dėl žalos, sukeltos valdymo organų veiksmais, atlyginimo⁴¹. Pažymėtina, kad šios teisės įgyvendinimui nėra reikalaujama tam tikra akcininkų dauguma, todėl netgi vienas smulkus akcininkas gali pasinaudoti teise į teisminę gynybą.

Taip pat Lietuvos Respublikos norminių aktų reglamentuota ir įgyvendinta bendrovių valdymo struktūra palengvina akcininkų teisių įgyvendinimą. Akcininkams numatytos teisės įgalinančios juos ir tiesiogiai dalyvauti įmonės valdyme: dalyvauti akcininkų susirinkimuose ir juose balsuoti, jau minėta teisė gauti informaciją, gauti bendrovės pelno dalį, pirmumo teise įsigyti bendrovės akcijų ir pan.⁴². Taip pat reikia pripažinti, kad LAT yra skyręs pakankamai dėmesio vieningos teismų praktikos formavimui šioje srityje.

Europos Komisija, siekdama pagerinti akcininkų teisių apsaugą, įdėjo nemažai pastangų, ir nors reali situacija gali skirtis kiekvienoje valstybėje narėje, reikia pripažinti, kad direktyvų pagalba buvo padarytas reikšmingas poveikis nacionalinei bendrovių teisei. Paminėtina, kad Europos Komisija, įgyvendindama bendrovių teisės harmonizavimo programą priėjo prie išvados, kad šalia bendrovių teisės harmonizavimo, valstybės narės turėtų priimti nacionalinius įmonių valdymo kodeksus.

Nuo 2007 m. visos VVPB listinguojamos bendrovės kasmet, pateikdamos metinį pranešimą, privalės informuoti ir apie tai, kaip jos laikosi konkrečių 2006 m. rugpjūčio mėnesį patvirtinto VVPB listinguojamų bendrovių valdymo kodekso rekomendacijų. Nesilaikančios šių rekomendacijų bendrovės turės pateikti tokio elgesio priežastis. Siekiant padėti bendrovėms tinkamai laikytis VVPB listinguojamų bendrovių valdymo kodekso nuostatų, yra parengtas ir komentaras, nurodant, kodėl bendrovei yra naudinga laikytis tam tikro principo ir kaip šie principai siejasi su Lietuvoje galiojančiais teisės aktais.

Tolesniuose skyriuose bus konkrečiai aptartos LR norminiuose aktuose reglamentuotos smulkiųjų akcininkų teisės bei jų gynybos būdai.

⁴¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

⁴² *Ibidem*.

2. MAŽUMOS AKCININKŲ TEISĖS. JŲ KLASIFIKACIJA.

„Esminis akcininką apibūdinantis elementas yra ne akcija, kaip daugelis supranta, bet akcininko teisės“⁴³. Akcija yra esminis akcinio kapitalo elementas, o akcininko teisė yra esminis akcininką apibūdinantis elementas ir, nesvarbu, kiek akcijų turi akcininkas, jis teisėmis naudojasi lygiais pagrindais su kitais akcininkais, vadovaujanti LR ABĮ 3 str. 2 d. nuostata, kad kiekvienas akcininkas bendrovėje turi tokias teises, kokias suteikia jam nuosavybės teise priklausančios bendrovės akcijos. Esant toms pačioms aplinkybėms visi tos pačios klasės akcijų savininkai turi vienodas teises ir pareigas. Šis principas yra reglamentuotas ir Vokietijos įmonių teisėje. Suteikiamų teisių matematinis skaičius yra vienodas, tačiau tų teisių apimtis priklauso nuo dalies bendrovės įstatiniame kapitale. Kuo daugiau akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, nuosavybės teise turi akcininkas, tuo didesne įtaka jis gali daryti juridiniam asmeniui⁴⁴. Tiek Lietuvos, tiek Vokietijos įstatymai leidžia juridiniam asmeniui išleisti įvairių klasių akcijas, suteikiančias akcininkui nevienodas teises. Tačiau skirtingai nei Lietuvoje, Vokietijos įstatymai numato teisę inicijuoti specialius susirinkimus, kurių išskirtinumas pasireiškia tuo, jog juose turi teisę dalyvaujant tik tam tikrų kategorijų akcijų savininkai⁴⁵. Kitu pavyzdžiu galėtų būti Prancūzija, kur visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas dėl tam tikros kategorijos akcijų suteikiamų teisių pakeitimo galutinai įsigalioja tik atitinkamų akcijų turėtojams specialiaame susirinkime pritarus. JAV Kalifornijos ir Niujorko valstijų įstatymuose išvis nėra detalaus akcininko teisių ir pareigų reglamentavimo. Šis klausimas paliekamas spręsti išimtinai pačių bendrovės steigėjų nuožiūra⁴⁶.

Grišina O. A. ir Gold Z. K⁴⁷ siūlo akcininkų teises skirstyti vadovaujantis trimis teisių skirstymo kriterijais: a) pagal teisių apsaugos laipsnį į atskiriamas ir neatskiriamas⁴⁸; b) pagal teisių atsiradimo prigimtį - į besąlygines ir sąlygines⁴⁹; c) pagal

⁴³ KIRŠIENĖ, J. Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje. Daktaro disertacija. V.: 2003, p. 74.

⁴⁴ KLINE, C.L. Protecting minority shareholders in close corporations: modeling Czech investor protections on German and United States Law [interaktyvus] 2003. [Žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą <http://www.bc.edu/bc_org/avp/law/lwsch/journals/bciclr/23_2/03_FMS.htm>.

⁴⁵ БЕЗБАХ, В. В., et al. *Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота*: учебное пособие Москва: Зерцало, 2000, p. 174.

⁴⁶ KLINE, C.L. Protecting minority shareholders in close corporations: modeling Czech investor protections on German and United States Law [interaktyvus] 2003. [Žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą <http://www.bc.edu/bc_org/avp/law/lwsch/journals/bciclr/23_2/03_FMS.htm>.

⁴⁷ МОГИЛЕВСКИЙ, С. Д. *Акционерные общества*. Москва, Дело 1998.

⁴⁸ Neatskiriamos teisės - tai teisės, kurių akcininkas negali netekti juridinio asmens iniciatyva, kadangi šios teisės jam priskiriamos įstatymu. Teisės, suteiktos įstatymo, negali būti panaikintos juridinio asmens įstatų pagrindu arba kitų juridinio asmens valdybos narių sprendimu. Juridinis asmuo įstatuose gali tik praplėsti

pačių teisių pobūdį - į turtines ir neturtines. Šių mokslininkų nuomone, toks akcininkų teisių klasifikavimas yra išsamiausias ir labiausiai atspindintis visumą.

Teisininkas Mogilevskij S. D.⁵⁰ pateikia kiek kitokią, pastebimai siauresnę, akcininkų teisių klasifikaciją jis teises skirsto į:

1. besąlygines teises – teisė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime, teisė gauti informaciją, dalyvavimas pelno skirstyme, likviduoto juridinio asmens turto dalies gavimas;
2. teises, priklausančios nuo akcijų klasės – tai teisės, susijusios su paprastų akcijų turėjimu, pavyzdžiui, balso teise, ir teisės, susijusios su privilegijuotų akcijų turėjimu, tai yra dividendų gavimas, pirmenybė gauti likviduoto juridinio asmens turto dalį;
3. teises, priklausančios nuo juridinio asmens tipo;
4. teises, kurių įgyvendinimas siejamas su tam tikrų aplinkybių atsiradimu, ir priklausančios nuo turimo akcijų paketo procento: teisė gauti likviduojamo juridinio asmens turto dalį.

ABĮ yra pateikta akcininkų teisių klasifikacija, vadovaujantis teisių pobūdžio kriterijumi. Išskirtos dvi pagrindinės akcininkų teisių rūšys: turtinės ir neturtinės. Turtinės teisės - tai teisės, suteikiamos akcijos kaip turto rūšies ir nuosavybės objekto. Neturtinės akcininkų teisės - teisės, suteikiamos akcijos kaip juridinio asmens valdymo įrankio. Pastebėtina, kad akcininko teisių skirstymas į turtines ir neturtines remiasi skirtingais požūriais į akciją. Tą sąlygoja skirtinga akcijos kaip kapitalo rinkos elemento paskirtis. Kalbant apie turtines teises, akcija yra „nuosavybės objektas“, o neturtinių teisių atveju, akcija yra „juridinio asmens valdymo įrankis“. Svarbu pažymėti, kad iki šiol teisininkai mokslininkai bei praktikai neprieina konsensuso dėl vertybinių popierių ir jų suteikiamų teisių, kaip nuosavybės teisės objekto⁵¹.

Pagrindinės turtinės teisės:⁵²

1. gauti bendrovės pelno dalį (dividendą);

akcininkų teises, bet nesumažinti jų. Atitinkamai, atskiriamos teisės - tai teisės, kurias akcijos savininkas gali turėti arba gali jų neturėti. Tokias teises numato juridinis asmuo.

⁴⁹ Besąlyginės teisės - tai tokios teisės, kurias suteikia pats akcijos valdymo faktas, tai yra dalyvavimas visuotiniame akcininkų susirinkime, informacijos apie juridinio asmens veiklą gavimas, dalyvavimas paskirstant juridinio asmens pelną, turto dalies gavimas juridinio asmens likvidavimo atveju. Sąlyginės - tai papildomos teisės, kurios priklauso nuo tam tikrų aplinkybių, pavyzdžiui, nuo akcijų kategorijos (privilegijuotų akcijų savininkai turi papildomas teises), nuo juridinio asmens tipo ir t.t. Būtina pažymėti, kad nors toks akcininkų teisių skirstymas yra populiarus Rusijos autorių teisinėje literatūroje, tačiau nėra svetimas ir Lietuvos teisei sistemai.

⁵⁰ Могилевский С.Д. *Акционерные общества*. Москва, Дело. 1998, p. 78.

⁵¹ Vitkevičius P.S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Justitia, Vilnius, 2006 p.62-65

⁵² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914) 15, 16 str.

2. gauti bendrovės lėšų, kai bendrovės įstatinis kapitalas mažinamas siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų;
3. nemokamai gauti akcijų, kai įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų,
4. pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų, įstatymų nustatytais būdais skolinti bendrovei;
5. gauti likviduojamos bendrovės turto dalį.

Pagrindinės neturtinės teisės:⁵³

1. dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
2. pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
3. gauti informaciją apie bendrovę;
4. kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nevykdymo ar netinkamo vykdymo.

Reikia pabrėžti, kad tiek turtinių, tiek neturtinių teisių katalogas, pateiktas ABĮ nėra baigtinis. Akcininkas gali įgyti ir kitokio pobūdžio teisių, kurios būtų fiksuojamos bendrovės įstatuose. Reikalavimas yra vienas – be to, kad nuostatos neprieštarautų imperatyvioms norminių aktų taisyklėms, svarbu išlaikyti teisių bei teisėtų interesų pusiausvyrą bei nuostatomis nepažeisti trečiųjų asmenų bei viešojo interesų⁵⁴.

ABĮ, taip pat ir LR CK bei kiti įstatymai akcininkams suteikia žymiai daugiau teisių nei yra išvardinta šiame skyriuje. Be to reikia turėti omenyje, kad bendrovės įstatai gali suteikti akcininkams kitų, įstatymuose nenumatytų, bet jiems neprieštarujančių teisių. Dėl darbo apimties ribojimų bei temos platumo, autorius tolesniuose skyriuose bus aptartos dažniausiai praktikoje įgyvendinamos ir problematiškiausios mažumos akcininkų teisės.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, darytina išvada, kad smulkieji akcininkai turi tas pačias teises, kaip ir daugumos, tačiau dėl užimamos ypatingos padėties, jiems yra suteikiamos papildomos teisės. Pavyzdžiui, teisės, susijusios su dalyvavimu ir balsavimu visuotiniame akcininkų susirinkime, teisė į teisingą kainą ir teisė reikalauti, kad būtų nupirktos turimos akcijos, kai stambus akcininkas įgyja ne mažiau 95 proc. juridinio

⁵³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914).

⁵⁴ LAT CBS 2002 m. kovo 13 d. nutartis c.b. *IM v. UAB „Gelsta“*, Nr. 3K-3- 399/2002 m., kat. 16.3.2.1; 16.8; 25.8.

asmens akcijų⁵⁵. Kita vertus, galima daryti išvadą, kad akcininkai tik įgiję tam tikrą akcijų skaičių gali įgyti tam tikras papildomas teises.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626). Tai dar viena smulkiems akcininkams suteikiama teisė, galimybe remtis konkrečia norma ir tokiu būdu priversti stambiuosius akcininkus supirkti jų turimas akcijas.

3. MAŽUMOS AKCININKŲ APSAUGOS BŪDŲ ANALIZĖ

3.1. Turtinės akcininkų teisės

3.1.1. Teisė gauti bendrovės pelno dalį

Teisė gauti bendrovės pelno dalį apima tris akcininkų teises. Vadovaujantis ABĮ, akcininkai gali gauti bendrovės pelno dalį trim atvejais:

1. gaudami dividendus;
2. kai yra mažinamas įstatinis kapitalas;
3. kai bendrovė yra likviduojama⁵⁶.

Darbe bus aptartas tik pirmasis ir trečiasis pagrindai, pagal kuriuos akcininkas gali gauti bendrovės pelno dalį, nes ši aplinkybė sukelia daugiausiai problemų smulkiems akcininkams.

Bendrovė yra juridinis asmuo, kurio funkcija – vykdyti komercinę-ūkinę veiklą tikslu siekti ir gauti pelną. Kadangi įmonės, į kurią surinktas akcininkų kapitalas, pagrindinė paskirtis - siekti kuo didesnio pelno jos savininkams, tai viena iš svarbiausių įmonės akcininkų turtinių teisių yra teisė gauti bendrovės pelno dalį (dividendą). Šios teisės realizavimo tvarką ir sąlygas numato ABĮ ir bendrovės įstatas⁵⁷. Priklausomai nuo akcijų klasės, yra gaunami ir dividendai. Tik paskelbus akcininkų susirinkimui sprendimą skirti ir išmokėti dividendus, akcininkas įgyja teisę jį išreikalauti, o bendrovei atsiranda pareiga išmokėti dividendus. Privilegijuotų akcijų savininkai turi pirmumo teisę gauti dividendus nei paprastųjų akcininkų savininkai. Dividendas yra akcininkui paskirta pelno dalis, proporcinga jam nuosavybės teise priklausančių akcijų nominaliai vertei.

Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimu paskirti dividendai yra bendrovės įsipareigojimas akcininkams. Akcininkas turi teisę dividendą išreikalauti iš bendrovės kaip jos kreditorius. Akcininkui išmokėtą dividendą bendrovė gali išieškoti, jeigu akcininkas žinojo ar turėjo žinoti, kad dividendas yra paskirtas ir (arba) išmokėtas neteisėtai.

Visuotinis akcininkų susirinkimas negali priimti sprendimo skirti ir išmokėti dividendus, jei tenkinama bent viena iš šių sąlygų:

1. bendrovė yra nemoki ar išmokėjusi dividendus taptų nemoki;

⁵⁶ BOSAITĖ, A. Protection of Minority shareholders' rights under Lithuanian Law. Lithuanian business law topics. Vilnius GLIMSTED [intereaktyvus] 2006. [Žiūrėta 2007-03-28] p. 6. Prieiga per internetą <<http://www.glimstedt.lt/index.php?lang=lt&mid=57>>.

⁵⁷ LAT CBS 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis c.b. J.A.R v. AB „Plasta“, Nr. 3k-3-1198, kat. 21.2.2.1.

2. paskirstytojo ataskaitinių finansinių metų pelno (nuostolių) suma yra neigiama (gauta nuostolių);
3. bendrovės nuosavas kapitalas yra mažesnis arba išmokėjus dividendus taptų mažesnis už bendrovės įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo, perkainojimo rezervo bei rezervo savoms akcijoms įsigyti sumą⁵⁸.

Bendrovė turi išmokėti paskirtus dividendus ne vėliau kaip per 1 mėnesį nuo sprendimo paskirstyti pelną priėmimo dienos. Akcininkas, įgijęs teisę į dividendą, turi teisę jį išreikalauti kaip bendrovės kreditorius, jeigu bendrovė, pasibaigus mėnesio laikotarpiui po susirinkimo, paskelbusio dividendus, jų akcininkams neišmoka. Pažeistos teisės gynimui taikomi bendri ieškininės senaties terminai, numatyti CK, nes specialios normos, reglamentuojančios šią akcininkų turtinę teisę, nenustato kitokių jos gynimo terminų. Įstatyme deklaruota nuostata atrodo skaidri ir visiškai suprantama teoriniame lygmenyje, tačiau praktikoje kyla problemų tuomet, kai bendrovė pelno paskirstymo dienai dirbo pelningai, tačiau ji patyrė netikėtų finansinių sunkumų dividendų išmokėjimo dienai.⁵⁹ Šiuo požiūriu LR teismai taip pat nepateikia vieningo atsakymo ir problemos sprendimo. Viena vertus, paskelbus pelno paskirstymo faktą nėra nei vieno iš aukščiau minėtų pagrindų, vadovaujantis kuriais negali būti skirti ir išmokėti dividendai. Kita vertus, dividendų išmokėjimo dieną bendrovės finansinė padėtis nėra tokia stabili, kad jų išmokėjimas nepadarytų žymesnės žalos jos valdymui.

LAT taip pat nėra suformavęs vieningos praktikos šiuo klausimu. LAT CBS nutartyje c.b. *I.M. v. AB Gelsta*⁶⁰, teismas pasisakė, kad pasibaigus įstatyme numatytam terminui prievolei įvykdyti, jeigu pastaroji nevykdoma ar įvykdoma netinkamai, akcininkai įgyja teisę reikšti ieškinį tikslu išreikalauti iš bendrovės dividendus, kaip jos kreditoriai. Bendrovės akcininkas turi teisę į pelno dalį ir ši dalis jam gali būti išmokėta, jeigu nepažeidžiami trečiųjų asmenų interesai. Teismas nurodė, kad teisę reikalauti išmokėti dividendus už 1996 metus ieškovas įgijo 1999 m. vasario 25 d., kai jis tapo UAB "Gelsta" akcininku. Teismas tenkino reikalavimą priteisti dividendus už 1996 m., nes tai yra bendrovės finansinis įsipareigojimas, įstatymas nenumato pagrindų nemokėti šių dividendų. Tuo tarpu reikalavimas priteisti dividendus už 1997-1998 ūkinius metus netenkintinas, kadangi UAB "Gelsta" neeilinis akcininkų susirinkimas 2001 m. balandžio

⁵⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914) 60 str. 3 d.

⁵⁹ Turimi omenyje atvejai, kai bendrovė pati „savo noru“ mokėjimų neatlieka, o yra priversta tai padaryti akcininkų reikalavimu.

⁶⁰ LAT CBS 2002 m. kovo 13 d. nutartis c.b. *I.M. v. UAB „Gelsta“*, Nr. 3K-3-399/2002 m., kat. 16.3.2.1; 16.8; 25.8.

12 d., vadovaudamasis ABĮ 49 str. 3 dalimi, priėmė nutarimą esant blogai bendrovės finansinei padėčiai dividendų už šį periodą nemokėti⁶¹.

Kita vertus, LAT CBS nutartyje c.b. *J. Rutkauskas v. AB Plasta*, nustatė, kad visuotiniam akcininkų susirinkimui draudžiama skelbti ir išmokėti dividendus, jei bendrovė yra nemoki arba jei išmokėjusi dividendus taptų nemoki. Jei bendrovės balanse yra apskaityti nuostoliai, tai visuotinis akcininkų susirinkimas taip pat neturi teisės skelbti ir išmokėti dividendų, kol jie nebus padengti ar dėl to nebus sumažintas įstatinis kapitalas. Apeliacinės instancijos teismas, remdamasis balansais ir pelno (nuostolio) ataskaitomis, sprendė, kad bendrovė dirbo nuostolingai, tačiau nepareikalavo įrodymų, ar skelbiant dividendus ir paskelbtų dividendų išmokėjimo laikotarpiu, per kurį turėjo būti išmokėti dividendai buvo ABĮ numatytos sąlygos, draudžiančios paskelbti ir išmokėti dividendus. Apeliacinės instancijos teismas, naikindamas pirmosios instancijos teismo sprendimą, nesiaiškino, kodėl dalis dividendų buvo išmokėta, o kita dalis neišmokėta⁶². Tokiu būdu LAT nutarė, kad kiekvienu konkrečiu atveju reikia atsižvelgti ne tik į balansus, bet ir į bendrovės padėtį, laikotarpio, skirto išmokėti dividendus, metu.

Dar viena problema, su kuria susiduria smulkieji akcininkai yra tai, kad jie yra labiau suinteresuoti gauti bendrovės pelno dalį dividendų išraiška, o ne reinvestuoti ją. Toks požiūris tiesiogiai kertasi su daugumos akcininkų nuomone, nes kaip tik šios grupės veiksmai yra nukreipti į dar didesnio pelno gavimą bei veiklos išplėtimą. Neretai daugumos akcininkai piktnaudžiauja jiems suteiktomis teisėmis, išmokėdami „paslėptus dividendus“ skiriamų premijų ar priedų prie atlyginimų forma bendrovės valdybos arba tarybos nariams. Tai dar viena aplinkybė, dėl kurios neretai iškyla nesutarimai tarp daugumos ir mažumos.

Kaip jau minėta, paskirti ir išmokėti dividendus yra visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija. Sprendimą paskirti ir išmokėti dividendus yra priimamas kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų⁶³. Vadinasi, teisė skirti ir išmokėti dividendus – daugumos akcininkų prerogatyva.

Vienintelis „priešnuodis“ šiuo atveju, kuriuo gali pasinaudoti smulkusis akcininkas, yra teisė gauti privalomąjį minimalųjį dividendą, nepaisant daugumos akcininkų

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² LAT CBS 2003 m. gruodžio 17 d nutartis c.b. *J.A.R v. AB „Plasta“*, Nr. 3k-3-1198, kat. 21.2.2.1.

⁶³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914) 28 str. 1 d.

sprendimo. Tokia tvarka yra paplitusi Prancūzijoje bei Didžiojoje Britanijoje⁶⁴. Tačiau Lietuvos Respublikoje smulkieji akcininkai neturi tokios reikalavimo teisės, taigi smulkusis akcininkas neturi jokios teisinės diskrecijos vienu ar kitu būdu priversti bendrovę paskirti ir išmokėti dividendus net ir tuo atveju, jei bendrovė praėjusius metus dirbo pelningai.⁶⁵ Netgi ir kreipimasis į teismą gali menkai kuo pagelbėti šioje situacijoje, jei visuotinis akcininkų susirinkimas nėra priėmęs sprendimo skirti ir išmokėti dividendų. Vadinasi, tokiu būdu nėra užkertamas kelias daugumos piktnaudžiavimui.

Vadovaujantis CK 2.113 str. 1 d., likviduojant juridinį asmenį kreditorių reikalavimai tenkinami tokia tvarka:

1. pirmiausia tenkinami likviduojamo juridinio asmens turto įkeitimu užtikrinti reikalavimai – iš įkeisto turto vertės;
2. pirmąją eilę tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais; reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio sveikatos sužalojimo, susirgimo profesine liga arba žuvus dėl nelaimingo atsitikimo darbe;
3. antrąją eilę tenkinami reikalavimai dėl mokesčių bei kitų įmokų į biudžetą ir dėl privalomojo valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų; dėl užsienio paskolų, kurioms suteikta valstybės arba Vyriausybės garantija;
4. trečiąją eilę tenkinami visi likę kreditorių reikalavimai⁶⁶.

Akcininkas turi teisę gauti likviduojamo juridinio asmens turto dalį, jeigu jo dar bus likę patenkinus visus aukščiau minėtus kreditorių reikalavimus. Taip bendriausiu požiūriu galima apibūdinti šią teisę. Mažai guodžia ir tai, kad dalijamas tiek likvidavimo metu nustatytas, tiek vėliau išaiškėjęs bendrovės turtas. Iš esmės mažumos akcininkams, turintiems paprastas vardines akcijas, liekanti dalis sumažėja, nes pirmumo teisę įgyja privilegijuotųjų akcijų savininkai, kuriems yra išmokami dividendai.

⁶⁴ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nugincyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus*. *Juristas*, 2006, Nr. 11 p. 35.

⁶⁵ Nereikėtų painioti minėtosios teisės į minimalųjį dividendą su akcininko teisėmis, kurias suteikia privilegijuotos akcijos. Teisei į minimalųjį dividendą nėra taikomi jokie apribojimai, kaip kad privilegijuotųjų akcininkų savininkams.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

3.2. Neturtinės akcininkų teisės

3.2.1. Teisė atskleisti informaciją

Teisė gauti informaciją yra esminė mažumos akcininkų teisių apsaugos mechanizmo dalis. Tik tinkamai ir laiku informuotas akcininkas gali deramai pasinaudoti jam įstatymų suteiktomis teisėmis. Pavyzdžiui, akcininkas gali reikalauti, kad jam būtų išmokėti dividendai tik tuo atveju, kai jis yra informuotas, kad pelnas yra paskirstytas ir visuotinis akcininkų susirinkimas yra nusprendęs išmokėti dividendus.

Svarbu būtų išskirti, kas gi sudaro šią akcininkų teisę. ABĮ 18 str. 1 d. Nustato, kad Akcininkui raštu pareikalavus, bendrovė ne vėliau kaip per 7 dienas nuo reikalavimo gavimo dienos privalo sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti kopijas šių dokumentų:

1. bendrovės įstatų;
2. metinės finansinės atskaitomybės ataskaitų;
3. bendrovės metinių pranešimų;
4. auditoriaus išvadų bei audito ataskaitų;
5. visuotinių akcininkų susirinkimų protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai;
6. stebėtojų tarybos pasiūlymų ar atsiliepimų visuotiniams akcininkų susirinkimams⁶⁷.

Taip pat kiekvienas akcininkas gali susipažinti su akcininkų sąrašais, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašais, kitais bendrovės dokumentais, taip pat stebėtojų tarybos bei valdybos posėdžių protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti šių bendrovės organų sprendimai, jei šiuose dokumentuose nėra komercinės paslapties⁶⁸.

Dėl informacijos prieinamumo ne kartą yra pasisakęs LAT savo nutartyse. Teismas įtvirtino, kad, pirma, pagal įstatymus viešų dokumentų bendrovės sprendimu negalima paskelbti konfidencialia informacija. Jei toks sprendimas yra priimtas, tai, kaip prieštaraujantis imperatyviai įstatymo nuostatai, bendrovės sprendimas turi būti teismo įvertinamas kaip nesukeliantis teisinių pasekmių. Kartu tai reiškia, kad bendrovės priimto sprendimo dėl viešos pagal įstatymą informacijos konfidencialumo nereikia nuginčyti teisme. Antra, informacijos ribojimas yra reikalavimas prisiimti įsipareigojimus ryšium su

⁶⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914).

⁶⁸ Advokatų kontora "Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai". *Bendrovių valdymas* Vilnius "Verslo žinios", 2004, p. 6.

gautos informacijos panaudojimu. Konfidencialumo įsipareigojimų prisiėmimas galimas už konfidencialią, bet ne viešą informaciją⁶⁹.

Taip pat LAT yra pažymėjęs, kad akcininko teisė į informaciją nėra absoliuti ir gali būti ribojama. Akcininko teisės į informaciją apimtis priklauso nuo akcininko dalies bendrovės įstatiniame kapitale⁷⁰. ABĮ daro išimtį, akcininkams, kurie turi ir valdo daugiau nei ½ akcijų, tačiau su sąlyga, kad prieš susipažindami su visais bendrovės dokumentais, jie pateikia bendrovei rašytinį pasižadėjimą neatskleisti komercinės paslapties, esančios jų reikalaujamuose dokumentuose⁷¹. Apžvelgtų nuostatų pagrindu galima padaryti išvadą, kad informacija akcininkui gali būti neteikiama, jei šis prašo pateikti duomenis, kuriems gauti nepakanka akcininko turimų akcijų skaičiaus, taip pat, jei akcininkas nepateikia raštiško įsipareigojimo neplatinti konfidencialios informacijos.

Tai nėra vieninteliai pagrindai akcininko teisės į informaciją ribojimui. ABĮ 18 str. 1 d. numato, kad ginčą dėl šios teisės ir tuo pačiu – dėl atsisakymo pateikti informaciją pagrįstumo sprendžia teismas. Taigi, ši norma numato atsisakymo pateikti prašomus dokumentus galimybę ir nustato atsisakymo formą, tačiau atvejais, kuriais bendrovės administracija gali prašomos informacijos nepateikti, nėra išvardinti. Įstatymų leidėjas, nenustatydamas pagrindų, kuriems esant akcininkui neteiktina informacija apie bendrovės veiklą, baigtinio sąrašo ir pavesdamas klausimą dėl akcininko teisės į informaciją spresti teismui, sudarė galimybę sprendimą priimti atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus ir užtikrinti priešiško interesų - akcininko teisės į informaciją gynybos ir bendrovės interesų apsaugoti konfidencialią informaciją - pusiausvyrą. Tuo būdu įstatymas palieka galimybę riboti informacijos pateikimą būtinais atvejais, kurių visų įstatymų leidėjas negali numatyti⁷².

Visais atvejais, kilus ginčui dėl akcininko teisės į informaciją, būtina išsiaiškinti prašomos informacijos pobūdį. Atsižvelgiant į bendrovei įstatymų nustatytus

⁶⁹ LAT CBS 2004 m. kovo 24 d. nutartis c.b. *R.D. v. AB „Malsena“*, Nr. 3K-3-228/2004 kat. 16.10; 21.2.2.1.

⁷⁰ LAT CBS 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c.b. *V.N. v. UAB gamybinė-komercinė firma „Fonas“*, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1.

⁷¹ Pažymėtina, kad iki 2004 m. naujos Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos, teisę gauti visą informaciją apie bendrovę buvo suteikta visiems akcininkams, kurių turimų akcijų dalis bendrovėje yra didesnė nei 1/20 visų turimų akcijų ir pateikęs raštišką įsipareigojimą neplatinti komercinės paslapties.

⁷² Sprendžiant ginčą dėl akcininko teisės į informaciją ribojimo, kiekvienu atveju taip pat turi būti nustatomi reikšmingi faktai, kurių pagrindu konkrečiam akcininkui gali būti atsisakyta suteikti informaciją apie bendrovės veiklą. CK 1.137 str. 2 dalis įtvirtina bendrą nuostatą, kad įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų. Piktnaudžiaujantis savo teise asmuo nebūtinai turi turėti tiesioginį tikslą padaryti žalą bendrovės ar kitų akcininkų interesams, tačiau žala kitiems asmenims visgi gali atsirasti asmeniui nesąžiningai siekiant savo interesų patenkinimo. CK 1.137 str. 3 dalyje nustatytas draudimas piktnaudžiauti savo teise bei pasekmės tokio piktnaudžiavimo atveju - teismas gali atsisakyti ginti asmens subjektinę teisę.

reikalavimus paskelbti ar pateikti susipažinti tam tikrus duomenis, visą informaciją, kurią akcininkas turi teisę gauti, galima skirstyti į bendro⁷³ ir specifinio⁷⁴ pobūdžio. Priklausomai nuo to, kokia informacija yra priskirtina kiekvienai iš grupių, stengiantis tinkamai įgyvendinti šią akcininkų teisę specifinio pobūdžio informaciją derėtų patvirtinti komercinę paslaptį sudarančios informacijos sąrašą bei tipinę įsipareigojamo neatskleisti komercinės paslapties formą. Tokiu būdu, bendrovė griežtai atskirtų, kas yra įmonėje laikoma komercine paslaptimi, o kas ne.

Kaip jau minėta, informacijos atskleidimas visada yra sietinas su tam tikrais ribojimais, susijusiais su konfidencialiu informacijos turiniu. Panašūs ribojimai egzistuoja Vokietijoje ir Lenkijoje, Belgijoje informacijos atskleidimas smulkiesiems akcininkams pateikiamas per prievoles teikti periodines bei neperiodines atskaitomybes. Truputį kitokia situacija susiklosčiusi Šveicarijoje bei Švedijoje⁷⁵, kur kiekvienas akcininkas turi teisę gauti jį dominančią informaciją, jei tokia informacija yra būtina ir reikalinga įgyvendinant jo teises ir nesukelia rizikos, kad bus atskleistos įmonės verslo paslaptys⁷⁶.

Be teisės į informaciją, kai kuriose šalyse⁷⁷ yra reglamentuota vadinamoji „klausimų“ teisė, kurios esmė pasireiškia tuo, kad kiekvienas akcininkas gali pateikti bendrovės vadovui ar auditoriui klausimus, į kuriuos yra privalu atsakyti. Atsakymų forma priklauso nuo valstybės – Prancūzijoje atsakymai pateikiami per visuotinį akcininkų susirinkimą, Belgijoje bei Liuksemburge – raštu per protingą laikotarpį.

Griežta informacijos atskleidimo tvarka yra itin svarbi akcininkams įgyvendinant savo teisę dalyvauti bendrovės valdyme. Šalių, kuriose didelės vertybinių popierių rinkos, patirtis rodo, kad informacijos atskleidimas yra svarbi priemonė, turinti įtakos juridinio asmens veiklai ir investuotojų apsaugai. „Esmine laikoma tokia informacija, kurios nuslėpimas arba iškraipymas gali turėti įtakos informacijos vartotojų priimtiems sprendimams“⁷⁸, vadinasi, priklausomai nuo to, kiek gerai yra informuotas akcininkas, kiek gerai jis žino realią bendrovės padėtį, priklausys ir jo dalyvavimo įmonės veikloje bei investavimo į bendrovę perspektyvos.

⁷³ bendrovės veiklos ataskaitos, metinės ir tarpinės finansinės atskaitomybės dokumentai, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolai, akcininkų sąrašas.

⁷⁴ priskirtini stebėtojų tarybos ar valdybos protokolai, bendrovės sudaryti sandoriai, suteikti laidavimai, garantijos, ilgalaikio materialaus turto įkeitimų ir mainų sutartys.

⁷⁵ Švedijos įmonių įstatymo (*Šved. Aktiebolagslagen 2005:551*) VII dalies 33 straipsnis.

⁷⁶ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (1) Ar pakankamai smulkiuosius akcininkus gina Lietuvos Respublikos įstatymai? Juristas*, 2006, Nr. 10, p. 5.

⁷⁷ Prancūzija, Belgija, Liuksemburgas.

⁷⁸ KIRŠIENĖ, J., et. al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius, LTU, 2004, I t., p. 233.

3.2.2. Teisė dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose

Atskirose ES valstybėse narėse veikiančių bendrovių visuotinių akcininkų susirinkimų kompetencija iš esmės nesiskiria. Jie sprendžia tik pačius svarbiausius bendrovės klausimus ir nesikiša į vadovavimą einamajai bendrovės veiklai⁷⁹.

EBPO principuose akcininko teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose įvardinama kaip viena pagrindinių jo teisių ir rekomenduojamas minimalus susirinkimo kompetencijai priskirtinų klausimų ratas⁸⁰. Pagal ABĮ 20 str. 1 d. įgyvendindamas šią teisę akcininkas dalyvauja priimant esminius bendrovei sprendimus, tokius kaip: bendrovės įstatų keitimas; kolektyvinių bendrovės organų narių, o kai jie nesudaromi – bendrovės vadovo rinkimas ir atšaukimas; metinės finansinės atskaitomybės; pelno arba nuostolio paskirstymas; rezervų sudarymas, naudojimas, sumažinimas ir naikinimas; įstatinio kapitalo didinimas ar mažinimas; reorganizavimas ar atskyrimas ir jų sąlygų tvirtinimas; bendrovės pertvarkymas, restruktūrizavimas ir likvidavimas. Iš visų šiame straipsnyje išvardintų klausimų čia paminėti tik labiausiai su bendrovės valdymu susijusieji, bet ABĮ 20 str. 1 d. sąrašas nėra baigtinis, nes šio straipsnio antra dalis numato, kad visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus.

Dalyvavimas ir balsavimas visuotiniuose akcininkų susirinkimuose smulkiesiems akcininkams netiesiogiai suteikia tokias teises kaip teisė rinkti juridinio asmens valdymo organus, teisė keisti juridinio asmens įstatus, teisė nustatyti akcijų klasę, teisė paskirstyti pelną ir kt. Bendrovėse, kuriose yra didelis akcininkų skaičius, valdymo funkcija atsiskiria nuo kapitalo nuosavybės, nes akcininkų yra daug, jie yra nežinomi. Taigi akcininkų įtaka juridinio asmens valdymui pasireiškia būtent per galimybę rinkti ir atstatydinti valdymo organus.

⁷⁹Comparative Study Of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States. Final Report & Annexes I-III. [interaktyvus] Weil, Gotshal & Manges, 2002. [žiūrėta 2007-03-14] p. 38. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>.

⁸⁰ OSUGI, K. Enforcement of Minority Shareholders right [interaktyvus] 2000, [žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/54/16/1920665.pdf>>.

3.2.2.1. Visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimas

Visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisę turi akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, jeigu įstatai nenumato mažesnio balsų skaičiaus⁸¹. Pranešimas apie visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą turi būti viešai paskelbtas įstatuose nurodytame dienraštyje arba įteiktas kiekvienam akcininkui pasirašytinai ar išsiųstas registruotu laišku ne vėliau kaip likus 30 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo dienos⁸².

Pagal ABĮ 23 str. 5 d. susirinkimo iniciatoriai turi pateikti valdybai ir vadovui paraišką, kurioje nurodo susirinkimo sušaukimo priežastis ir tikslus, pasiūlymus dėl susirinkimo darbotvarkės, datos ir vietos, o taip pat siūlomų sprendimų projektus. Šiuo klausimu yra pasisakęs ir LAT nutartyje c.b. AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“⁸³. Teismas konstatavo, kad pranešime nurodytos darbotvarkės projektas turi būti konkretus, o ne bendro pobūdžio, nes informavimo apie šaukiamą susirinkimą tikslas – pranešti akcininkui, kokius klausimus susirinkimas svarstys, kad akcininkas galėtų juos išanalizuoti ir atsakingai pasiruošti įgyvendinti teisę balsuoti, nes priimti sprendimai negali būti žalingi bendrovei. Visuotinį akcininkų susirinkimą sušaukti neprivaloma, jei paraiška neatitinka visų šioje dalyje nustatytų reikalavimų ir nepateikti reikiama dokumentai arba siūlomi darbotvarkės klausimai neatitinka visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijos⁸⁴.

Taip pat LAT pažymėjo, kad susirinkimo sušaukimo tvarka negali būti vertinama vien formalus atitikimo bendrovės įstatams požiūriu, o reikia išsiaiškinti, ar įstatuose nustatyta pranešimo tvarka iš tikrųjų racionaliai realizuota ir sudaro realias galimybes visiems akcininkams nevaržomai, operatyviai ir be neprotingų papildomų pastangų gauti informaciją apie šaukiamą susirinkimą. Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai reikalauja, kad, nustatant pranešimo tvarką, būtų atsižvelgta į bendrovės akcininkų skaičių, jų galimybę operatyviai gauti informaciją, galimas bendrovės išlaidas, būtinas pranešant akcininkams apie šaukiamą susirinkimą vienu ar kitu būdu, bei kitas reikšmingas aplinkybes. Be to, būtina atsižvelgti į akcininko, kuris nebuvo informuotas,

⁸¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914).

⁸² *Ibidem*, 26 str. 3 d.

⁸³ LAT CBS 2003 m. sausio 27 d. nutartis c.b. AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“, Nr. 3K-3-161/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios 2000, Nr. 64-1914) 23 str. 5 d.

turimų akcijų skaičių ir į šio akcininko galimą įtaką balsavimo rezultatams, jeigu jis būtų dalyvavęs tame susirinkime⁸⁵.

Taip pat akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, jeigu bendrovės įstatuose nenustatytas mažesnis balsų skaičius, gali siūlyti pildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, pateikdami siūlymų projektus ne vėliau kaip likus 15 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo. Kartu su siūlymu turi būti pateikti sprendimų projektai siūlomais klausimais. Neįtraukimas į susirinkimo darbotvarkę klausimų, kuriuos pasiūlė akcininkas, turintis visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisę, savaime nedaro negaliojančiais šiame susirinkime įstatymų nustatyta tvarka priimtų kitų sprendimų⁸⁶.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, nors smulkiesiems akcininkams yra suteikiamos teisės inicijuoti visuotinį akcininkų susirinkimą bei papildyti jo darbotvarkę siūlymais, tačiau šių teisių įgyvendinimas yra pakankamai kompliktuotas. Šios teisės visgi labiau tarnauja daugumos akcininkų naudai. Paanalizavus sušaukimo tvarką išryškėja, kad teismai, be formalių sušaukimo principų pažymi, jog turi būti atsižvelgta į akcininko galimą įtaką balsavimo rezultatams, jeigu jis būtų dalyvavęs susirinkime. Tokia nuostata akivaizdžiai suponuoja mintį, jog smulkusis akcininkas realios įtakos sprendimui kaip ir neturi, tokiu būdu stambiajam akcininkui sudaroma galimybė apeiti ir pranešimo apie visuotinį susirinkimą pareigą. Tokiu būdu yra pažeidžiamas ne tik sąžiningumo, protingumo teisingumo principas, bet ir specifinis akcininkų lygiateisiškumo principas, kurio pagalba yra įtvirtinamas bendrovės veiklos skaidrumas⁸⁷.

3.2.2.2. *Dalyvavimas ir balsavimas visuotiniame akcininkų susirinkime*

Visuotinis akcininkų susirinkimas suteikia akcininkams, įskaitant smulkiuosius akcininkus, galimybę įgyvendinti fundamentalią teisę – teisę balsuoti, kurios pagalba yra siekiama įgyvendinti savo interesus⁸⁸. Visuotiniame akcininkų susirinkime turi teisę dalyvauti ir balsuoti asmenys, visuotinio akcininkų susirinkimo dieną esantys, o akcinėje bendrovėje – susirinkimo apskaitos dienos pabaigoje buvę, bendrovės akcininkais,

⁸⁵ LAT CBS 2000 m. kovo 29 d. nutartis c.b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45.

⁸⁶ LAT CBS 2004 m. sausio 7 d. nutartis c.b. *A. Bilinskas v. UAB „Neringos žuvis“*, Nr. 3K-3-9/2004, kat. 21.2.2.1.

⁸⁷ HANSON, M. The minority shareholder. [interaktyvus] 2000 [žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.bizadvisor.com/Minority.htm>>.

⁸⁸ Corporate Governance in Eurasia: A Comparative Overview. – OECD, [interaktyvus] 2004. p. 32. [Žiūrėta 2007-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.gcgf.org/OECD/CG_in_Eurasia.pdf>.

asmeniškai arba jų įgalioti asmenys, arba asmenys, su kuriais sudaryta balsavimo teisės perleidimo sutartis⁸⁹.

Pagal ABĮ 27 str. 1 d. prasmę dalyvaujančiais susirinkime akcininkais galima laikyti tik tuos akcininkus, kuriems akcijų teikiama balsavimo teise neuždrausta naudotis. Taigi darytina išvada, kad dalyvavimo akcininkų susirinkime tikslas yra balsuoti, todėl jeigu jis neturi realios galimybės įgyvendinti šią savo neturtinę teisę balsuoti (jam uždrausta naudotis balsavimo teise), negalima pripažinti, kad toks akcininkas dalyvauja susirinkime, nors ir yra į jį atvykęs⁹⁰.

EBPO principai pateikia eilę rekomendacijų, susijusių su akcininkų teisių įgyvendinimu balsuojant visuotiniame akcininkų susirinkime. Išskirtinos šios rekomendacijos – sudaryti galimybę akcininkams efektyviai dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime ir jame balsuoti, supažindinant juos su susirinkimo tvarką reglamentuojančiomis taisyklėmis; sudaryti galimybę akcininkams balsuoti asmeniškai dalyvaujant susirinkime ar per atstovą kuris atstovautų akcininko interesus, sudaryti sąlygas, kad tos pačios klasės akcijas turintiems akcininkams būtų suteiktos vienodos balso teisės. Visuotiniame akcininkų susirinkime turėtų būti balsuojama laikantis principo „viena akcija – vienas balsas“⁹¹.

Šios teisės reglamentavimo problematikos nėra nuošaly palikę ir ES įstatymų leidėjai. Europos Komisija 2006 m. sausio 5 d. pateikė pasiūlymą dėl direktyvos, reguliuojančios listinguotų akcinių bendrovių akcininkų balsavimo teises⁹². Šios direktyvos tikslas – nustatyti minimalius listinguotų akcinių bendrovių akcininkų balsavimo teisių įgyvendinimo ir apsaugos standartus ES lygiu, ypač akcentuojant užsienio investuotojų teises bei panaikinant apribojimus, susijusius su modernių technologijų naudojimu. Akcininkams turi būti suteikta galimybė įgyvendinti savo balsavimo teises lengvai ir gauti reikiamą informaciją nepriklausomai nuo to, kurioje ES vietoje jie yra.

Lietuvos Respublikos teisės aktai nustato, kad akcininkai gali įgyvendinti savo teisę dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime patys arba per atstovus. Įgyvendinant šią teisę per atstovus, akcininkai gali perleisti akcijų suteikiamą balsavimo teisę, neprarasdami nuosavybės teisės į akcijas. Balsavimo teisė perleidžiama balsavimo teisės

⁸⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914), 21 str. 1 d.

⁹⁰ LAT CBS 2006 m. vasario 27 d. c.b. UAB „Kamenera“ v. D.Š., Nr. 3K-3-96/2006, kat. 27.3.2.1.

⁹¹ OECD Principles of Corporate governance [interaktyvus] 2004. [Žiūrėta 2007-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>.

⁹² ES įmonių teisė [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-04-05]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/imoniu_teise/es_teise/direktyvu-projektai/direktyvu-projektai-1/doc/1099109294_st05217_lt06.pdf>.

perleidimo sutarties pagrindu⁹³. Tokiu būdu yra svarbu užtikrinti, kad su įgaliotiniu būtų sudaryta balsavimo teisės perleidimo sutartis ir jis turėtų tinkamą įgaliojimą. Akcininko, fizinio asmens, įgaliojimas turi būti patvirtintas notaro, o akcininko juridinio asmens – jo vadovo parašu ir antspaudu. Pažymėtina, kad balsavimo teisė gali būti perleidžiama bet kuriam asmeniui, nebūtinai juridinio asmens dalyviui. Ši sutartis įsigalioja tik nuo jos atskleidimo bendrovei. Toks atskleidimas gali būti atliekamas tiek prieš susirinkimą, tiek jo dalyvių registravimo metu⁹⁴.

Bendrovė, suteikdama balsavimo teisę asmeniui, atstovaujančiam akcininko ar akcininkų interesus pagal minėtąją sutartį, turėtų įsitikinti balsavimo teisę perleidusio asmens (akcininko) valios tikrumu: pareikalauti balsavimo teisės perleidimo sutarties ar kito dokumento, pasirašyto paties akcininko, kuriame yra duomenys: balsavimo sutarties sudarymo laikas, šalys, galiojimo terminas⁹⁵, perleidžiamų balsų skaičius, balsavimo teisės turėjimo pagrindas ir kt. Ši informacija turėtų būti paskelbta išanginėje susirinkimo dalyje, nustatant kvorumą.

Taip pat svarbu paminėti, kad balsavimo teisės perleidimo sutartis yra susijusi su kitomis neturtinėmis akcininkų teisėmis. Pagal ją gali būti perleidžiamos ir kitos neturtinės akcininkų teisės, tokios kaip teisė gauti informaciją, teikti siūlymus ir pan.⁹⁶

Tokio tipo balsavimo teisės perleidimo sutartys suteikia galimybę smulkiesiems akcininkams koncentruotis į grupes, siekiant proteguoti ir įgyvendinti savo pasiūlymus įmonės valdymo srityje. Kiek bus įgyvendinti smulkiųjų akcininkų interesai priklausys, nuo to, kiek atstovui bus suteikta balsų ir kokį procentą jo balsai sudarys bendroje bendrovės balsų masėje. Siekiant apsaugoti akcininkų, o ypač smulkiųjų akcininkų teises, CK 2.88 str. 1 d. yra nurodyti pagrindai, kuriais vadovaujantis balsavimo sutartis laikoma negaliojančia, t.y. kai atstovas įsipareigoja:

1. balsuoti pagal juridinio asmens valdymo organų nurodymus;
2. balsuoti už visus juridinio asmens valdymo organų pateiktus pasiūlymus;
3. balsuoti pagal nurodymus ar balsuojant susilaikyti už tam tikrą atlyginimą.

Vienai iš balsavimo sutarties šalių pažeidus balsavimo sutartį, privalo būti imamasi tam tikrų teisinių priemonių, kurias įgyvendina teismas⁹⁷. Šios priemonės būtų tokios:

⁹³ Pažymėtina, kad balsavimo teisės perleidimo institutas yra žinomas ir JAV įmonių teisei kaip „*voting trust*“.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262), 2.89 str.

⁹⁵ Sutartis negali būti sudaryta ilgesniam nei 10 metų terminui.

⁹⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 198.

⁹⁷ Čia turima omenyje akcininko teisė kreiptis su ieškiniu į teismą, kai yra pažeidžiama jo teisė. Ši mažumos akcininko gynybos priemonė bus plačiau aptarta 4 skyriuje.

įpareigoti perskaičiuoti juridinio asmens dalyvių susirinkimo balsavimo rezultatus pagal balsavimo sutartį, pripažinti juridinio asmens dalyvių susirinkimo sprendimą negaliojančiu. Tačiau pastarąją priemonę teismas taikys, jei balsavimas pažeidžiant sutartį turėjo lemiamos įtakos sprendimo priėmimui ar nepriėmimui⁹⁸.

Lietuvoje yra prisilaikoma principo „viena akcija – vienas balsas“, todėl ABĮ nenustato minimalaus akcijų skaičiaus, kuris suteiktų akcininkui teisę dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Pažymėtina, kad teisė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime dar nesuponuoja absoliučios teisės balsuoti priimant visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus.

Kad akcininkas įgytų teisę balsuoti, jis turi būti pasirašęs akcijas ir sumokėjęs pradžinius įnašus, jei visuotiniai akcininkų susirinkimai vyksta iki pirmosios akcijų emisijos apmokėjimo termino pabaigos. Akcininkas neturi teisės balsuoti priimant sprendimą dėl pirmumo teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar dėl konvertuojamųjų obligacijų atšaukimo, jei visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkėje numatyta, kad teisė įsigyti šių vertybinių popierių suteikiama jam, jo artimajam giminaičiui, akcininko sutuoktiniui ar sugyventiniui, kai įstatymų nustatyta tvarka yra įregistruota partnerystė, ir sutuoktinio artimajam giminaičiui, kai akcininkas – fizinis asmuo, taip pat akcininką patronuojančiai bendrovei ar akcininko dukterinei bendrovei, kai akcininkas – juridinis asmuo⁹⁹. Akcininkas neturi teisės balsuoti akcininkų susirinkime svarstant sprendimą, dėl kurio jis buvo pareiškęs savo valią raštu. Taip pat akcininkas neįgyja teisės balsuoti, jei jis yra privilegijuotojų akcijų savininkas.

Be ABĮ, dar ir VPĮ 23 str. 1 d. nustato atvejus, kai akcininkas neturi teisės balsuoti - asmuo, įgijęs 5, 10, 15, 20, 25, 30, 50, 75 ir 95 procentus balsų emitento visuotiniame akcininkų susirinkime, privalo nedelsdamas, ne vėliau kaip per 4 prekybos dienas, pranešti Vertybinių popierių komisijai ir emitentui turimų balsų kiekį. Ši pareiga yra ir tuo atveju, kai nurodytos ribos peržengiamos didėjimo ar mažėjimo tvarka¹⁰⁰. Tačiau toks asmenų teisės netekimas yra sąlyginis. Turint omenyje, kad pastarieji asmenys buvo pateikę nustatyta tvarka pranešimą apie prieš tai įsigytas atitinkamos bendrovės akcijas, tai, nepranešus apie eilinį akcijų įsigijimą, faktiškai netenkama teisės balsuoti tik įsigytais naujomis akcijomis¹⁰¹.

⁹⁸ MIKELĖNAS, V. *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 196.

⁹⁹ Advokatų kontora "Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai". *Bendrovių valdymas*. Vilnius "Verslo žinios" 2004, p. 9.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios 2007, Nr. 17-626) 23 str.

¹⁰¹ Advokatų kontora "Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai". *Bendrovių valdymas*. Vilnius "Verslo žinios" 2004, p. 9.

Balsavimo teisė taip pat gali būti apribota ir teismo, kai ginčijama nuosavybės teisė į atitinkamas akcijas. Tačiau šios neturtinės teisės apribojimas turėtų būti aiškiai įvardytas procesiniame dokumente. Tai patvirtino ir LAT, konstatuodamas, kad akcijų areštas pats savaime nereiškia, jog kartu yra apribojama ir akcijų savininkui suteikiama neturtinė balsavimo teisė. Teismai, areštuodami akcijas, gali apriboti akcininko teisę balsuoti tik tada, kai šį apribojimą teismas taiko ir apie tai konkrečiai nurodo nutartyje areštuoti turtą¹⁰².

Akcininkų įtaka juridinio asmens valdymui pasireiškia būtent per galimybę rinkti ir atstatydinti valdymo organus bei dalyvauti priimant strategiškai svarbius bendrovės valdymui sprendimus. Taigi, galima teigti, kad dalyvavimas ir balsavimas visuotiniuose akcininkų susirinkimuose smulkiesiems akcininkams tik iš dalies suteikia tokias teises kaip teisė rinkti juridinio asmens valdymo organus, teisė keisti juridinio asmens įstatus, teisė paskirstyti pelną ir kt.

¹⁰² LAT CBS 2003 m. kovo 31 d nutartis c.b. *UAB „Vilniaus mūrai“ v. AB „Paminklų restauravimo institutas“*, Nr.3K-3-425/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6.

4. MAŽUMOS AKCININKŲ GYNYBOS MECHANIZMAI

Civilinių teisinių santykių gynimo mechanizmai – tai ne kas kita, kaip įstatymų numatytas civilinių teisių apsaugos būdas, tuo atveju, kai teisės yra pažeidžiamos arba egzistuoja realaus pažeidimo pavojus. Gynimo būdai apima iš atitinkamų prievartos priemonių taikymo pažeidėjui siekiant atkurti pažeistas teises ir nutraukti pažeidimą. Aptariant smulkiųjų akcininkų gynimo būdų specifiką, išskirtinas dar vienas – kai susiklosčius tam tikroms aplinkybėms yra „išeinama“ iš bendrovės parduodant akcijas, nesant nei vienos iš šalių kaltės.¹⁰³

Smulkiųjų akcininkų gynimo mechanizmai yra skirstomi į neteisminius ir teisinius. Kai kurie autoriai prie smulkiųjų akcininkų gynimo būdų išskiria dar ir sutartinius¹⁰⁴. Neteisminis teisių gynimo būdas - tai kreipimasis į specialias neteismines institucijas. Didžiausias šio būdo pranašumas - jis paprastai nereikalauja didesnių finansinių išlaidų. Neteisminė teisių apsaugos forma palyginus su teismine, įgyvendinama valstybės organų, yra tik papildoma. Būtina pažymėti, kad panaudotas terminas „papildoma“ nereiškia, kad ši forma mažiau efektyvi, tačiau šiuo būdu pažeistas teises galima ginti tik tada, kai tai yra numatyta teisės aktuose. Kartais neteisminis teisių apsaugos būdas būna privalomas, norint vėliau kreiptis į teismą, tačiau Lietuvos norminiai teisės aktai tokių reikalavimų nenustato¹⁰⁵.

Kaip jau buvo minėta darbo įžangoje, šio darbo skyrius bus sukoncentruotas ties teisiniais smulkiųjų akcininkų gynimo būdais. Darbo autorius, siekdamas, kuo išsamiau išanalizuoti šiuos mechanizmus, pasitelkė G. Makaraitytės straipsnių „Smulkiųjų akcininkų teisių gynimas“¹⁰⁶ serijoje pasiūlyta teisių skirstymo tvarka ir analizuos jas pagal tokią schemą:

1. Teisės prieštarauti daugumos sprendimams;
2. Vadinamosios „išėjimo“ iš įmonės teisės¹⁰⁷.

¹⁰³ KIRŠIENĖ, et. al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: LTU, 2004. I t, p. 129.

¹⁰⁴ HEWITT, I. T. *Joint Ventures*. 3d edition. Sweet & Maxwell. 2005, p. 193.

¹⁰⁵ Lietuvoje investavimo srityje neteisminis teisių gynimo būdas sietinas su konkrečiomis vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijos - Vertybinių popierių komisijos - priežiūros funkcijomis. Vienas iš Vertybinių popierių komisijos uždavinių yra imtis priemonių, užtikrinančių veiksmingą vertybinių popierių rinkos veikimą ir investuotojų, taip pat ir smulkiųjų, teisių apsaugą.

¹⁰⁶ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (1) Ar pakankamai smulkiuosius akcininkus gina Lietuvos Respublikos įstatymai? Juristas*, 2006, Nr. 10. MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginkyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. Juristas*, 2006 Nr. 11. MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (3) Narystės bendrovėje nutraukimo teisės. Juristas*, 2006, Nr. 12.

¹⁰⁷ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (1) Ar pakankamai smulkiuosius akcininkus gina Lietuvos Respublikos įstatymai? Juristas*, 2006. Nr. 10, p. 4.

4.1. Teisės nugincyti daugumos sprendimams

Šiame poskyryje bus analizuojamos trys pagrindinės teisės, suteikiančios smulkiesiems akcininkams galimybes padidinti savo svorį bendrovės valdyme bei apsiginti nuo stambiųjų akcininkų piktnaudžiavimo. Jos yra:

1. teisė į veiklos tyrimą;
2. teisė pripažinti negaliojančiais bendrovės sprendimus;
3. teisė į taip vadinamą išvestinį ieškinį.

4.1.1 Teisė į veiklos tyrimą

Specialiųjų smulkiųjų akcininkų gynimo priemonių sąrašas turėtų būti pradėtas nuo individualaus akcininko ar grupės akcininkų teisės pateikti peticiją dėl priimto daugumos sprendimo panaikinimo ir smulkaus akcininko pozicijos palengvinimo. Ši teisė dar vadinama engiamos mažumos instrumentu (Didžiojoje Britanija, kur šis instrumentas laikomas teisingumo teisės priemone) arba išnaudojimo doktrina (JAV teisės sistemos dalis). Išskirtinis šio instrumento bruožas, kad teismas yra įgalinamas įsikišti į įmonės vidaus valdymą.¹⁰⁸ Tai tampa įmanoma, kai tam tikras veiksmas neatitinka tam tikrų teisėtų reikalavimų.

Nagrinėjant šį instrumentą kaip stambiųjų akcininkų piktnaudžiavimo užimama padėtimi apraišką, būtina apibrėžti, kokie veiksmai laikomi išnaudotojiškais. Išnaudotojiškais laikomi tokie veiksmai, kurie iš esmės pažeidžia protingus smulkiųjų akcininkų, įnešusių dalį kapitalo į atitinkamą juridinį asmenį, lūkesčius, susijusius su pelno iš juridinio asmens gavimu. Protingais akcininko lūkesčiais laikomas tikėjimasis, kad juridinio asmens akcijų turėjimas nuosavybės teise, sudarys jam galimybę dirbti juridiniame asmenyje, gauti dalį pelno, dalyvauti juridinio asmens valdyme ar kitas garantijas. Minėta doktrina taikoma, kai stambusis akcininkas realiai pažeidžia ar siekia sužlugdyti protingus smulkiųjų akcininkų lūkesčius ir daugiau nėra efektyvių priemonių išgelbėti savo investicijas.

Nors šis instrumentas yra specifinis bendrosios teisės tradicijos šalyse, tačiau šio institutas yra žinomas ir kontinentinės teisės šeimos šalyse (Olandija, Prancūzija) Lietuvoje, kuri perėmė šį institutą iš Olandijos, taip pat galima išvelgti užuomazgų palyginti su olandiškuoju reglamentavimu, nes akcininkas ar akcininkų grupė gali kreiptis

¹⁰⁸ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nugincyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. Juristas*, 2006, Nr. 11, p. 30.

į teismą, prašydami iširti įmonės veiklą ir nuspręsti kaip padaryti pažeidimai ir akcininkų engimas įmonėje turi būti ištaisyti.

Aprašytąją smulkiojo akcininko gynybos priemonę reglamentuoja CK 2.124 str. Teisės normoje yra išvardyti trys galimi ekspertų tyrimo objektai: juridinio asmens veikla, juridinio asmens valdymo organų veikla, juridinio asmens valdymo organų narių veikla. Netinkama veikla pagal nuostatas, reglamentuotas CK apima tik juridinio asmens valdymą ir tik juridinio asmens dalyvių sprendimus, susijusius su juridinio asmens valdymu¹⁰⁹. Taigi ir šio instituto tikslas yra – suteikti smulkiesiems akcininkams teisinių priemonių, užtikrinančių, kad juridinio asmens valdymas būtų tinkamas. Tačiau pagal CK 2.124 straipsnio prasmę, juridinio asmens veiklos tyrimas galimas tais atvejais, kai nėra akivaizdu, ar juridinio asmens veikla yra tinkama¹¹⁰.

Pareiškėjas neprivalo nurodyti, ar toks netinkamas valdymas konkrečiai susijęs su juridinio asmens dalyviu, valdymo organu ar jo narių veikla, tačiau turi konkrečiai nurodyti, kuo tokia netinkama veikla pasireiškia. Netinkama veikla reiškia CK 2.86-2.87 straipsnio nuostatų, kurios taikomos tiek valdymo organo nariui, tiek valdymo organui *in corpore*, pažeidimą¹¹¹.

CK 2.87 str. nurodytos pagrindinės juridinio asmens valdymo organo narių pareigos. Pagal turinį pareigos skirstomos į sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo ir kt. pareigas. Pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.5 straipsnis), t. y. nustatant, ar juridinio asmens narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ir ar jis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu¹¹².

Be formalių ribojimų, ši teisė turi ir materialaus pobūdžio ribojimų. Ji gali būti įgyvendinta tik turint įstatyme nustatytą minimalų akcijų skaičių. Teisę kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo turi vienas ar keli akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo. Jei akcininkai nesurenka šio kvorumo, tai jų skundas nebus nagrinėjamas teisme.

Taip pat ši teisė yra apribota ir ikiteismine ginčo sprendimo tvarka, siekiant užtikrinti, kad būtų nutraukta netinkama veikla ir suteikti protingumo kriterijus atitinkantį

¹⁰⁹ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 247.

¹¹⁰ LAT CBS 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. Ž.V. v. ŽŪB „Panerio vairas“, Nr. 3K-3-1233, kat. 21.10.

¹¹¹ BOSAITĖ, A. Protection of Minority shareholders' rights under Lithuanian Law. Lithuanian business law topics. Vilnius GLIMSTED [interaktyvus] 2006. [Žiūrėta 2007-03-28] p. 126. Prieiga per internetą: <<http://www.glimstedt.lt/index.php?lang=lt&mid=57>>.

¹¹² LAT CBS 2005 m. vasario 7 d. nutartis c.b. UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr.3K-3-16/2005, kat. 27.11.

laikotarpį aplinkybėms pašalinti. Teisminį nagrinėjimą sudaro: pareiškimo padavimas teismui; ekspertų skyrimas ir užmokesčio jiems tvarkos nustatymas, ekspertų atliekamas tyrimas ir tyrimo ataskaitos bei rekomendacijų pateikimas, ekspertų ataskaitos ir rekomendacijos svarstymas; priemonių taikymas.

Daugiausia problemų sukelia ekspertų paskyrimas ir užmokesčio jiems tvarkos nustatymas. Visų pirma, įstatyme palikta diskrecija šalims pačioms pasirinkti ekspertus, gali sukelti naują konfliktų bangą, kiliančią dėl nepasitikėjimo šalių paskirtais ekspertais. Šitą problemą iš dalies išsprendžia teismo diskrecija parinkti ekspertus. Antra, apmokėjimo tvarka ir patys mokėjimai už eksperto paslaugas. Atlyginimo ekspertams sumokėjimas neretai yra pagrindinė priežastis, dėl kurios ši gynybos priemonė nėra paranki smulkiesiems akcininkams. Viena iš priežasčių – depozito sumokėjimas už eksperto paslaugas į teismo depozitinę sąskaitą, kuri sudaro ne mažiau kaip 75 proc. visos sumos. Ieškovo nesugebėjimas šios sumos įmokėti neretai tampa priežastimi skundą dėl veiklos tyrimo palikti nenagrinėtą. CK palieka galimybę nesutikti su ekspertu siūlomu darbo užmokesčiu, kurią gali palaikyti teismas, skirdamas naujus ekspertus, tačiau nesumažindamas avansinio mokesčio. Tačiau, kitą vertus, teismas turi apsidrausti, kad už ekspertų suteiktas paslaugas būtų tinkamai apmokėta.

Skirtingai nei bendrosios teisės šalyse, Lietuvoje juridiniam asmeniui pateikiamame pareiškime turi būti konkrečiai nurodoma netinkama veikla ar nesąžiningas pareigų vykdymas ir nurodomi motyvai, kodėl veikla yra netinkama¹¹³. Ir tik po paskirtų teismo ekspertų išvados, atlikus įmonės tyrimą, teismas gali taikyti vieną iš žemiau išvardytų priemonių:

1. panaikinti juridinio asmens organų sprendimus;
2. laikinai sustabdyti juridinio asmens valdymo organų narių įgaliojimus ar pašalinti asmenį iš valdymo organų narių;
3. paskirti laikinus juridinio asmens valdymo organų narius;
4. leisti nevykdyti tam tikrų steigimo dokumentų nuostatų;
5. įpareigoti pakeisti tam tikras steigimo dokumentų nuostatas;
6. laikinai perduoti juridinio asmens organo nario balsavimo teisę kitam asmeniui;
7. įpareigoti juridinį asmenį atlikti tam tikrus veiksmus ar jų neatlikti;
- 8) likviduoti juridinį asmenį ir paskirti likvidatorių.

Teismo skiriamos priemonės tiesiogiai priklauso nuo to, kiek nusižengdamas įstatymo reikalavimams, t.y. kiek netinkamai veikė juridinis asmuo ar jo organai. Iš

¹¹³ *Ibidem.*

pateikto sąrašo matyti, kad teismas kaip *ultima ratio* priemonę gali taikyti bendrovės likvidavimą. Manytina, kad bendrovės likvidavimas turėtų būti taikomas tik išskirtiniais atvejais. Kol kas per beveik šešerius CK galiojimo metus, teismas nė karto neskyrė šios priemonės bendrovei.

Panašios poveikio priemonės yra taikomos ir JAV. Griežčiausia bausmė yra priverstinis juridinio asmens likvidavimas, tačiau, be šio ypač griežto sprendimo, teismai dažnai naudoja ir kitas atsakomybės priemones. Viena labiausiai paplitusi priemonė, norint išvengti priverstinio likvidavimo, yra priverstinis akcijų iš akcininkų supirkimas teisinga, tai yra nustatyta rinkoje, kaina¹¹⁴.

4.1.2. Teisė pripažinti negaliojančiais bendrovės organų sprendimus

CK 2.82 str. 4 d. reglamentuoja teismo teisę, bet ne pareigą pripažinti negaliojančiais juridinio asmens sprendimus, prieštaraujančius imperatyvioms įstatymo normoms, steigimo dokumentams arba protingumo ir sąžiningumo principams. Nurodoma, kad dėl atitikimo imperatyvioms įstatymo normoms, o visų pirma CK 1.80 str., turi būti vertinamas sprendimo turinys, bet ne jo priėmimo procedūra. Tuo tarpu sprendimo procedūriniai aspektai vertintini dėl atitikimo protingumo ir sąžiningumo principams. Šiuo požiūriu atsižvelgiama į tai, ar pažeidimai yra esminiai ir ar jie apskritai galėjo turėti reikšmę sprendimo priėmimui¹¹⁵. Vadinasi, teismas gali pripažinti negaliojančiais juridinio asmens sprendimus vadovaudamasis dviem aspektais – prieštaravimu imperatyvioms įstatymo normoms, arba jeigu yra nustatomas piktnaudžiavimas turima teise.

Viena vertus, toks reglamentavimas menkina smulkiųjų akcininkų galimybę ginti savo teises, nes esant kvorumui priimtas sprendimas, kurio turinys neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms, vargu ar galėtų būti pripažintas negaliojančiu vien dėl susirinkimo sušaukimo nesilaikant nustatytos tvarkos. Kitaip tariant, kaip jau minėta, net ir neinformavus vieno ar net ir daugelio smulkių akcininkų apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą, jo sprendimai nebūtų teismo naikinami, jei tų akcininkų turimi balsai nesudarė galimybės blokuoti skundžiamo sprendimo priėmimą. Kita vertus, teismo diskrecija nepripažinti visuotinio akcininkų sprendimo negaliojančiu vien formaliais

¹¹⁴ KIRŠIENĖ J., *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: LTU, 2003, p. 78.

¹¹⁵ Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21]. p. 186. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf.

pagrindais sumažina akcininkų galimybe piktnaudžiauti suteikta teise, kreipiantis į teismą su ieškiniais dėl sprendimų pripažinimo negaliojančiais.

LAT CBS nutartyje c.b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*¹¹⁶ buvo konstatuota, kad ieškovo turimų akcijų skaičius nėra ir negali būti savarankišku kriterijumi, kuriuo vadovaujantis sprendžiamas visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų sprendimų teisėtumo klausimas. Akcininkų valdomų akcijų skaičiaus įvertinimas gali turėti įtakos, sprendžiant, ar bendrovės įstatuose nustatyta akcininkų informavimo apie šaukiamą akcininkų susirinkimą tvarka yra racionali ir ar ji galėjo būti tinkamai įgyvendinta be neproporcingos žalos pačios bendrovės bei visų akcininkų interesams, ar šia tvarka nebuvo piktnaudžiaujama, dalies akcininkų atžvilgiu įgyvendint ją nesąžiningai, ar faktiškai įgyvendinant įstatuose nustatytą akcininkų informavimo tvarką nebuvo siekiama išvengti tų akcininkų įtakos, priimant ginčijamus visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus.

Vėliau, LAT CBS nutartyje c.b. *S.Adomaitis ir kiti v. AB „Mažeikių nafta“*¹¹⁷ analizuodamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutą LAT pabrėžė ir kitaip interpretavo dvejopą šio instituto paskirtį. Pirmą, suteikiant teisę ginčyti tokius sprendimus, siekiama apginti suinteresuotų asmenų, kurių teisės buvo pažeistos visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais, interesus bei viešą interesą. Antra, detalus sprendimų nugincijimo reglamentavimas (trumpi senaties terminai, nugincijimo pagrindų baigtinio sąrašo nustatymas) leidžia daryti išvadą, jog šis institutas taip pat skirtas apsaugoti bendrovę ir už ginčijamų sprendimų priėmimą balsavusių akcininkų interesus. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimas negaliojančiais be pakankamo pagrindo gali paralyžiuoti bendrovės veiklą, padaryti jai ar akcininkams nuostolių. Todėl sprendžiant ginčus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais būtina atsižvelgti į abu šio instituto tikslus ir siekti akcininkų ir bendrovės interesų pusiausvyros¹¹⁸.

Teismas, sprenddamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo pripažinimo negaliojančiu klausimą, turi išsiaiškinti ir tai, kokią įtaką susirinkimo sprendimų priėmimui turėtų ieškovas, jeigu pažeidimai nebūtų padaryti ar susirinkimas būtų organizuojamas iš naujo, t.y. galimą ieškovo įtaką balsuojant susirinkime priimamiems sprendimams.

¹¹⁶ LAT CBS 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c.b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117.

¹¹⁷ LAT CBS 2003 m. birželio 4 d. nutartis c.b. *S.Adomaitis ir kiti v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2.; 21.2.2.1; 21.6.; 87.1.; 115.

¹¹⁸ Šią nuostatą LAT pakartojo ir LAT CBS 2006 m. vasario 27 d. c.b. *UAB „Kaminera“ v. D.Š.* Nr. 3K-3-96/2006, kat. 27.3.2.1.

Antrasis aspektas, kurį būtina paanalizuoti – tai neleistinumą piktnaudžiauti teise principas. Juk galimi atvejai, kai ne tik suteiktomis teisėmis piktnaudžiauja juridinio asmens organai, priimančys sprendimus, bet ir patys akcininkai, siekiantys panaikinti visuotinio susirinkimo sprendimus vien todėl, kad jie yra smulkieji akcininkai ir jiems vienas ar kitas sprendimas yra neparankus. Būtina atsižvelgti į tai, kad įstatymo formaliai suteiktos tam tikros teisės buvimas dar nereiškia, jog ši teisė bus besąlygiškai ginama teisme. Vertindamas akcininkų veiksmus, teismas pirmiausia atsižvelgs į tai, ar juridinio asmens organas nepiktnaudžiavo įgyvendindamas įstatymų ar bendrovės įstatų jiems suteiktas teises¹¹⁹.

CK 1.137 str. 2 dalis įtvirtina bendrą nuostatą, kad įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisyklės ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų. Šio straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas piktnaudžiauti savo teise bei pasekmės tokio piktnaudžiavimo atveju – teismas gali atsisakyti ginti asmens subjekcinę teisę. LAT pažymėjo¹²⁰, kad piktnaudžiaujantis savo teise asmuo nebūtinai turi turėti tiesioginį tikslą padaryti žalą bendrovės ar kitų akcininkų interesams, tačiau žala kitiems asmenims visgi gali atsirasti asmeniui nesąžiningai siekiant savo interesų patenkinimo. Įpareigojimą civilinių teisinių santykių subjektams, įgyvendinant savo teises ir atliekant pareigas, veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus nustato ir CK 1.5 str. 1 dalis. Ar akcininkas laikosi minėtų reikalavimų bendrovės atžvilgiu, nustatoma analizuojant, ar jis elgiasi taip, kaip tokioje situacijoje elgtųsi apdairus, rūpestingas žmogus, ar nėra interesų konflikto, ar akcininkas ėmėsi visų priemonių, kad jo išvengtų.

4.1.3. Išvestinis ieškinys¹²¹

ABĮ 16 str. 1 d. reglamentuota neturtinė teisė kreiptis į teismą su ieškiniu, prašant atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl vadovo ir valdybos narių pareigų, nevykdymo

¹¹⁹ КАШАНИНА, Т. Б. *Корпоративное право (Право хозяйственных товариществ и обществ)*. Москва: Норма-Инфра М, 1999, p. 156.

¹²⁰ LAT CBS 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c.b. V.N. v.UAB gamybinė-komercinė firma „Fonas“, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1

¹²¹ Šis institutas susiformavo JAV ir ten buvo išplėtotas. Anglijoje šio tipo ieškinio ištakos yra *Foss v. Harbottle* doktrina. Tačiau dėl šio sprendimo dviprasmiškumo bei kritikos jo atžvilgiu (pagal šį sprendimą buvo sunku apibrėžti, kas yra laikoma nesąžiningu elgesiu, įrodymų, reikalingų bylai, apibrėžtis neaiški, bei nenoras paties teismo kištis į įmonės vidaus reikalus), todėl Didžiojoje Britanijoje dažniau yra renkamasi 1985 Įmonių akto 459 dalis smulkiesiems akcininkams siekiant apginti savo teises. Šiuolaikinėje teisėje šis ieškinys yra žinomas kaip *derivative action* – ieškinys, kildinamas iš bendrovių teisės, kai pati bendrovė nesiruošia šios teisės įgyvendinti. Bendrąją prasme teisė kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nevykdymo ar netinkamo vykdymo gynybą įvardija G. Makaraitytė straipsnyje „Smulkiųjų akcininkų teisių gynimas“.

ar netinkamo vykdymo, anglosaksų teisinėje sistemoje yra žinoma kaip išvestinis ieškinys (angl. *derivative action*)¹²² - dar viena smulkiųjų akcininkų teisinė gynybos priemonė. Šios priemonės esmė pasireiškia tuo, kad akcininkas paduoda ieškinį teismui įmonės vardu, tokiu būdu nuostoliai kompensuojami bendrovei, o ne asmeniškai akcininkams¹²³.

Išvestiniu ieškiniu vienas arba keli akcininkai, gindami bendrovės teises ir teisėtus interesus, kartu gina ir bendrovės akcininkų visumos – grupės – teises ir teisėtus interesus, todėl išvestinis ieškinys yra laikomas grupės ieškiniu. Akcininkas arba narys su išvestiniu ieškiniu gindamas bendrovės interesus, netiesiogiai gina ne tik savo asmeninius interesus, bet ir visų akcininkų. Akcininkui tokia teisė kreiptis su ieškiniu į teismą yra suteikiama, kai bendrovė dėl įvairiausių priežasčių – neteisėtos, nesąžiningos, nekompetentingos valdymo organų, konfrontacijų tarp vadovų ir valdymo organų – negali pati apginti savo teisių¹²⁴.

Tokiu būdu, įgyvendinant teisę prašyti žalos atlyginimo, akcininkai privalo konkrečiai nurodyti, kokia žala bendrovei padaryta bei įrodyti priežastinį ryšį tarp bendrovės vadovo ir valdybos narių veiksmų ar neveikimo bei padarytos bendrovei žalos. Taip pat akcininkams tenka įrodinėti tokio veikimo ar neveikimo neteisėtumą. Tai yra pakankamai sudėtinga padaryti, nes ieškoviui šioje byloje reikia nustatyti ir pateikti įrodymus ne tik dėl veikimo ar neveikimo, bet ir nurodyti žalos dydį. Neretai žalos dydį yra sunku tiksliai nustatyti, nes ypač smulkieji akcininkai neturi galimybės susipažinti su visa įmonės finansine informacija dėl įstatymuose nustatytų ribojimų¹²⁵.

Didžiojoje Britanijoje¹²⁶, panašiai kaip ir JAV pastaraisiais metais buvo ženkliai pakeistas reglamentavimas, susijęs su išvestinio ieškinio pateikimu teismui. Viena vertus, buvo palengvinta ieškovo įrodinėjimo našta, nustatant, kad pakanka įrodyti tik vadovo ar valdymo organų veiksmų neteisėtumą. Vadovas ar valdymo organas gali būti patraukti atsakomybėn net ir tuo atveju, jei savo veiksmais nepadarė įmonei realios finansinės žalos. Kita vertus, toks įrodinėjimo naštos palengvinimas gali „užversti“ teismus

¹²²Paminėtina, kad tokio tipo ieškinys Lietuvoje buvo įteisintas tik 2000 m. ABĮ redakcijoje. Iki tol galiojusiam ABĮ akcininkams buvo suteikta teisė pateikti teismui tik neturtinį ieškinį – apskusti teismui visuotinio akcininkų susirinkimo ir valdybos sprendimus. Tačiau ir 2000 m. ABĮ redakcijos 20 str. 1 d. 3 p. įtvirtinta taisyklė, kad vienas ar keli akcininkai be atskiro įgaliojimo turi teisę reikalauti atlyginti akcininkam padarytą žalą, neatitinka *derivative action* keliamų reikalavimų, nes reikalaujama atlyginti žalą tiesiogiai akcininkams, o ne bendrovei. Ši problema buvo išspręsta 2004 m. sausio mėn. 1 d. priėmus ABĮ redakciją.

¹²³ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginklyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus*. *Juristas*, 2006, Nr. 11, p. 32.

¹²⁴ KRIVKA, E. *Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje*. *Jurisprudencija*, 2006 Nr. 4(82), p. 47.

¹²⁵ Šie ribojimai detaliam aptarti 3.2.1. poskyryje.

¹²⁶ Companies act 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/html_pubs/view.asp?id=11948>.

nepagrįstais ieškiniais. Kad šito neatsitiktų, Didžiosios Britanijos Vyriausybė ėmėsi tam tikrų veiksmų. Buvo priimtas papildymas 1985 m. Įmonių aktui, kuris reglamentuoja teismo diskreciją suteikti arba nesuteikti smulkiąjam akcininkui teisės paduoti tokio pobūdžio ieškinį, vadovaudamasis tokiomis nuostatomis: atmesti ieškinį, jei nėra pakankamai *prima facie* įrodymų, atidėti ieškinio priėmimą, kol nebus gauti atsakovo atsikirtimai, ir tik tuomet nuspręsti dėl priėmimo, supažindinti ieškovo, kad jam teks visos proceso išlaidos, apklausti arba pareikalauti akcininkų nuomonės, kurie nesusiję su svarstomu priimti ieškiniu¹²⁷. Manoma, kad tokios priemonės atbaidys tuos smulkiuosius akcininkus, kurie siekia tik išgarsėti pareikšdami įmonei tokio pobūdžio ieškinį.

Kalbant apie tai, kas gali kreiptis į teismą su tokiu ieškiniu, Lietuvos Respublikos ABĮ, skirtingai nei Olandija, iš kurios šis institutas buvo perimtas, nenustato jokių reikalavimų turėti tam tikrą akcijų skaičių¹²⁸. Toks pat reglamentavimas yra įtvirtintas ir šio instituto tėvynėje Didžiojoje Britanijoje. Tačiau kitos valstybės – Belgija, Olandija¹²⁹, Graikija – kontinentinės teisės atstovės nustato reikalavimą akcininkui būti tam tikro akcijų skaičiaus savininku. Prancūzijoje tokio pobūdžio ieškinyje nėra įtvirtintas komerciniame kodekse, tik specialios normos yra nustatytos smulkiųjų akcininkų išvestiniam ieškiniui įgyvendinti. Be to, kad galėtų pateikti tokį ieškinį smulkiąjam akcininkui turi priklausyti ne mažiau kaip 5 proc. įmonės akcijų. Belgijoje toks ieškinyje vadinamas mažumos ieškinyje ir jam yra taip pat nustatytas specialaus dydžio akcijų valdymo slenkstis¹³⁰.

Vertinant išvestinio ieškinio institutą, kyla reali problema, ką reikėtų laikyti ieškovu byloje. Įstatymų leidėjas neduoda tiesiogiai atsakymo į šį klausimą. Iš esmės ieškovu galėtų būti ir pati bendrovė, nes pažeisti jos teisėti interesai, tačiau sunkiai įsivaizduojama situacija, kai ieškinį patys prieš save paduoda bendrovės valdymo organai dėl savo neteisėto veikimo¹³¹. Sutinkama, kad civilinis procesas yra paremtas dvišališkumo principu, todėl vienu metu tas pats asmuo negali būti ir ieškovu ir atsakovu. Pagal ABĮ 16

¹²⁷ Statutory derivative action [interaktyvus] 2006. [Žiūrėta 2007-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/html_pubs/view.asp?id=10247>.

¹²⁸ МАКАРАЙТЭ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (3) Narystės bendrovėje nutraukimo teisės. Juristas*, 2006, Nr. 12, p. 33.

¹²⁹ Pasak L.Timmerman ir A.Doorman, nors Olandijos įmonių teisė nėra tiesiogiai įtvirtinusi išvestinio ieškinio instituto, tačiau tokio tipo ieškinyje būtų priimtas kaip tinkamas, jei prieš tai smulkusis akcininkas kreiptųsi į įmonę su prašymu pačiai įmonei pateikti ieškinį. Tik įmonei atsisakius pateikti tokį ieškinį, akcininkui pereina šį teisę pateikti ieškinį įmonės vardu. Timmerman, L.; Doorman, A. Rights of minority shareholders in Netherlands [interaktyvus] International Academy of Comparative Law 2002. [Žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>.

¹³⁰ The statutory derivative action [interaktyvus] University of West Sydney Law review 2002. [Žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/UWSLRev/2002/4.html#Heading18>>.

¹³¹ ОСОКИНА, Г. Л. *Чи права защищаются косвенными исками? Российская юстиция* 1999, Nr. 10, p. 32.

str. 1d. 4 p. formuluotę galima teigti, kad byloje, pateikę išvestinį ieškinį ieškovo visai pagrįstai yra laikomi ieškovo. Tačiau akcininkas yra ir įmonės dalyvis, todėl vadovaujantis CPK¹³² 55 str. 1 d. nuostata akcininkus, kaip juridinio asmens dalyvius, įvardija atstovais byloje, jei jie turi tam tikro pavyzdžio įgaliojimus atstovauti bendrovei. Tačiau vėlgi, sunku įsivaizduoti valdymo organą suteiksianti akcininkui įgaliojimą atstovauti tokio pobūdžio byloje. Tokiu būdu, išvestinio ieškinio atveju akcininkai nėra įgalioti atstovauti nei pagal įstatymą, nei pagal steigimo dokumentus, nei pagal valdymo organo įgaliojimą. Vadinasi, išvestinį ieškinį pateikusį akcininką negalima vienareikšmiškai ir pagrįstai vadinti nei ieškovu, nei atstovu¹³³.

Kita problema, kurią iškelia Krivka E.¹³⁴ iškyla dėl bylinėjimosi išlaidų apmokėjimo. Kadangi išvestinis ieškiny yra turinio pobūdžio, tai už jo padavimą yra mokamas žyminis mokestis, kuris gali būti pakankamai didelis. Vėlgi kyla klausimas, kas turėtų mokėti šį mokestį akcininkas ar bendrovė, kurios interesus jis gina. Priteistas žalos atlyginimas lieka bendrovėje ir nėra naudojamas akcininkų reikalavimams tenkinti. Taigi kyla pagrįstas klausimas ne tik dėl to, kas turėtų apmokėti bylinėjimosi išlaidas ir ar tikrai jos turėtų būti apskaičiuojamos pagal įprastinę tvarką, nustatytą CPK. Taip pat kyla problema, ar pati bendrovė neturėtų prisiimti bent dalies bylinėjimosi išlaidų. Lygiai tas pats pasakytina ir apie atsakovo išlaidų atlyginimą, teismui atmetus išvestinį ieškinį.

Išvestinio ieškinio instituto nereikėtų painioti su akcininkų teisėmis, reglamentuotomis CK 1.82 bei 2.82 str. CK 1.82 str. numato akcininko reikalavimą teismine tvarka pripažinti negaliojančiu bendrovės sudarytą sandorį, o CK 2.82 str. galimybę pareikšti ieškinį dėl bendrovės organų sprendimo pripažinimo negaliojančiu. Toks atskyrimas sąlygotas kelių aspektų. Visų pirma, kaip ir išvestiniame ieškinyje, yra skundžiami valdymo organų veiksmai prieštaraujantys imperatyvioms įstatymų normoms bei gerai bendrovių valdymo praktikai, tačiau prašoma ne atlyginti žalą, o pripažinti valdymo organų sandorius negaliojančiais. Antra, nėra apribojimų dėl buvimo tam tikro skaičiaus akcijų savininkų, ir trečia, skirtingai nei išvestiniame ieškinyje šiuose kreipimuose į teismą reikia įrodinėti ne žalos dydį ir priežastinį ryšį, o kontrahento nesąžiningumą.

Apibendrinant galima teigti, kad dėl neaiškaus šio instituto reglamentavimo, o būtent, dėl to, kas yra ieškovas, dėl to, kas turėtų mokėti bylinėjimosi išlaidas, bei dėl

¹³² Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002 04 06, Nr. 36-1340)

¹³³ Plačiau apie išvestinio ieškinio reglamentavimo problemas –KRIVKA, E. *Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4(82), p. 50-52.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 50.

pačios tokio ieškinio įgyvendino esmės¹³⁵, toks gynybos būdas nėra patrauklus smulkiąjam akcininkui. Ankstesnėje ABĮ redakcijoje, galiojusioje iki 2004 m. pakeitimų buvo numatyta, kad akcininkas gali kreiptis su ieškiniu į teismą dėl valdymo organų padarytos žalos.¹³⁶Nors toks reglamentavimas neatitiko klasikinio *derivative action* modelio, tačiau tokiu būdu buvo labiau ginamos smulkiąjo akcininko, suteikiant jam galimybę prašyti žalos atlyginimo sau asmeniškai.

¹³⁵ Turima omenyje, kad akcininkui laimėjus procesą žalos atlyginimas vis tiek lieka bendrovėje, o ne yra paskirstoma nukentėjusiems asmenims.

¹³⁶ KRIVKA, E. *Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4(82), p. 50-52.

4.2. Narystės bendrovėje nutraukimo teisės

Šiame poskyryje bus aptartos trys smulkiųjų akcininkų teisės – gynybos būdai – akcininkų pašalinimas iš įmonės, akcijų išpardavimas ir priverstinis akcijų pardavimas. Tai pagrindinės teisės, kurių pagalba akcininkas gali nutraukti savo narystę bendrovėje. Prie šių teisių grupės kaip teisių gynybos mechanizmų neretai yra priskiriamas įmonės likvidavimas. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus smulkieji akcininkai netiesiogiai gali inicijuoti procedūrą, kuri gali baigtis įmonės likvidavimu. Tai yra viena iš priemonių, kurių gali imtis teismas, įvykdydamas bendrovės veiklos tyrimą. Ši gynybos priemonė buvo aptarta 4.1.1. skyriuje.

4.2.1 Privalomasis smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimas (*Squeeze-out right*)

Dauguma ES valstybių įtvirtina privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teisę (toliau *squeeze out right*), tačiau kiekviena valstybė nustato skirtingus reikalavimus šios teisės įgyvendinimui. Tuo tikslu Europos Komisija sudarė Aukščiausio lygio įmonių teisės ekspertų grupę, kuriai vadovavo Jaap Winter. Ekspertų grupė 2002-01-10 parengė ataskaitą dėl klausimų susijusių su įmonių perėmimų pasiūlymais. Šios ataskaitos pagrindu ir vadovaujantis joje išdėstytomis išvadomis 2004-04-21 buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB¹³⁷ dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (toliau Tryliktoji direktyva). Tokiu būdu, ES imta bendrai reguliuoti įmonių perėmimo mechanizmai, kurių paskirtis yra tiesiogiai sietina su smulkiųjų akcininkų apsauga.

Tačiau kai kurie autoriai *squeeze-out right* paprastai grindžia argumentu, kad smulkiųjų akcininkų egzistavimas, daugumos akcininkams sukelia neigiamų pasekmių¹³⁸. Visų pirma, tai gali pasireikšti įvairaus pobūdžio smulkiųjų akcininkų piktnaudžiavimu teise – nepagrįstas smulkiųjų akcininkų kreipimasis į teismą ginčijant bendrovės organų sprendimus ir veiksmus, siekiant destabilizuoti bendrovės padėtį bei užkirsti kelią arba užvilkti svarbių bendrovei sandorių sudarymą. Antra, valdymas bendrovėje tampa neefektyvus, kai yra keli tūkstančiai akcininkų, iš kurių vienas turi virš 95 procentų visų balsų, o kitų akcininkų turimas balsų skaičius yra toks mažas, kad jų balsai visuotiniame akcininkų susirinkime yra bereikšmiai, bendrovės valdymas pasidaro komplikuoatas dėl visų įstatymų nustatytų procedūrų laikymosi¹³⁹.

¹³⁷ 2004 m. balandžio 21 d Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL L 142, 2004 4 30).

¹³⁸ MISIUS, R. Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo problematika [interaktyvus] 2006 [Žiūrėta 2007-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.spekuliantai.lt/page.php?id=26>>.

¹³⁹ Sprendimai yra priimami vienasmeniškai, o smulkieji akcininkai neturi jiems jokios realios įtakos. Tokioje situacijoje vien smulkiųjų akcininkų buvimas sukelia bendrovei papildomų išlaidų dėl visuotinių

Įgyvendindama Tryliktąją direktyvą, Lietuva įtvirtino *squeeze-out right* institutą Vertybinių popierių įstatyme¹⁴⁰. Šio įstatymo 37 str. 1 d. įtvirtinta norma, nustatanti, kad akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijęs akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, turi teisę reikalauti, kad visi kiti emitento akcininkai parduotų jiems priklausančias balso teise suteikiančias akcijas, ir šie privalo jas parduoti.

Galima būtų išskirti šiuos privalomojo akcijų pardavimo instituto bruožus:

1. Daugumos įmonės akcijų savininkas valdo tam tikrą dalį bendrovės akcijų ir (ar) balsų. Jaap Winter ekspertų grupės pranešime pažymima, kad jei valstybių nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinta *squeeze-out right*, pagrindinė sąlyga pasinaudoti šia teise yra tam tikras daugumos akcijų savininko valdomas akcijų procentas (angl. *threshold*, toliau vadinamas ribiniu procentu), paprastai 90-95 procentai¹⁴¹.
2. Daugumos įmonės akcijų savininko reikalavimu privalomai parduodamos smulkiųjų akcininkų akcijos. Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pirkimo teisė (*sell-out right*), priešingai, suvokiama kaip smulkiojo akcininko teisė priversti daugumos įmonės akcijų savininką nupirkti iš jo akcijas.¹⁴²
3. *Squeeze-out right* gali būti įgyvendinama nepriklausomai nuo smulkiojo akcininko kaltės. Skirtingai nuo šios teisės, priverstinis akcijų pardavimas, reglamentuojamas Civilinio kodekso 2 knygos IX skyriuje, gali būti vykdomas tik nustačius juridinio asmens dalyvio veiksmus, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams. Šiuo atveju juridinio asmens dalyvio kaltė preziumuojama. Autoriaus nuomone, kaltė pasireiškia neatitikimu rūpestingo ir apdairaus juridinio asmens dalyvio, neveikiančio priešingai juridinio asmens interesams, standarto.
4. Ši teisė finansuojama ne bendrovės, o daugumos akcijų savininko lėšomis. Pagal šį požymį *squeeze-out right* atskiriama nuo panašių teisinių reiškinių, pvz., įstatinio kapitalo mažinimo privalomai išimant iš apyvartos akcijas,

akcininkų susirinkimų rengimo, organizavimo ir vedimo (pranešimų skelbimas, informacijos pateikimas, patalpų susirinkimui suteikimas ir pan.), apsunkina operatyvų ir racionalų verslo vykdymą.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626).

¹⁴¹ Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21], p. 54-56. Prieiga per internetą:

<http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf>.

¹⁴² *Ibidem*, p. 54.

reglamentuojamo Antrosios bendrovių teisės direktyvos¹⁴³ 36-37 straipsniuose.

5. Smulkiųjų akcininkų akcijos perleidžiamos daugumos akcijų savininko nuosavybėn. Pagal šį požymį privalomas akcijų pardavimas atskiriamas nuo Trečios bendrovių teisės direktyvos¹⁴⁴ reglamentuojamo bendrovių reorganizavimo jungimosi būdu, kai, akcininkai, atstovaujantys akcijų daugumą, gali nuspręsti, kad bendrovės akcijos, įskaitant ir smulkiųjų akcininkų akcijas, bus keičiamos į įsigyjančios bendrovės akcijas¹⁴⁵.
6. Skirtingai nei priverstinio akcijų pardavimo atveju, privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo tikslas nėra įmonėje išplieskusio konflikto sprendimas. Įtvirtinant šią teisę yra siekiama išvengti galimų nesutarimų, smulkiesiems akcininkams siekiant išeiti iš bendrovės, patiriant mažiausius nuostolius¹⁴⁶.

Tryliktoje direktyvos preambulėje reglamentuojama, kad tais atvejais, kai įsigyjama bendrovių kontrolė, valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių vertybinių popierių savininkams – smulkiesiems akcininkams apsaugoti. Šioje direktyvoje yra įvardijami tik minimalūs reikalavimai, kuriuos valstybės narės privalo įgyvendinti vadovaudamosios savo sukurta nacionaline sistema bei kultūriniu verslo tradicijų kontekstu. Taigi, remiantis Tryliktoje direktyvos nuostatomis, galima išskirti šiuos reikalavimus, siekiant maksimaliai efektyviai įgyvendinti *squeeze-out right*:

1. kapitalo dalis, būtina šios teisės įgyvendinimui;
2. *squeeze-out right* įgyvendinimo terminas;
3. oficialaus pasiūlymo pateikimas;
4. teisingos kainos principas.

Kapitalo dalis, būtina squeeze-out right įgyvendinimui

¹⁴³ Second Council Directive 77/91/EEC of 13 December 1976 on coordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, in respect of the formation of public limited liability companies and the maintenance and alteration of their capital, with a view to making such safeguards equivalent (OL L 026 , 31/01/1977 P. 0001 – 0013).

¹⁴⁴ Third Council Directive 78/855/EEC of 9 October 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty concerning mergers of public limited liability companies Official Journal L 295, 20/10/1978 P. 0036 – 0043.

¹⁴⁵ MISIUS, R. Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo problematika [interaktyvus] 2006. [Žiūrėta 2007-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.spekuliantai.lt/page.php?id=26>>.

¹⁴⁶ TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands [interaktyvus] International Academy of Comparative Law 2002 [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>.

Squeeze-out right suprantama kaip daugumos įmonės akcijų savininko ir (arba) su juo susijusių asmenų teisė priversti smulkiuosius akcininkus parduoti savo akcijas jam¹⁴⁷. Jaap Winter ekspertų grupės pranešime pažymima, kad jei valstybių nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinta *squeeze-out right*, pagrindinė sąlyga pasinaudoti šia teise yra tam tikras daugumos akcijų savininko valdomas akcijų procentas, paprastai 90-95 procentai¹⁴⁸. Visos valstybės narės, įgyvendindamos šia nuostatą nacionalinių lygmeniu, laikosi šio intervalo, tik Latvija, Liuksemburgas bei Portugalija nustato 90 procentų visų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime ribą *sell-out right*¹⁴⁹. (lentelė Nr. 2).

Pabrėžtina, kad 90 procentų minimalia riba siekta, kad be pateisinamo pagrindo nebūtų kėsiamasi į nuosavybės teisę. 95 procentų maksimalia riba nustatyta dėl praktinio sunkumo pasiekti aukštesnį lygį įgyvendinant oficialiuosius pasiūlymus, pvz., dėl akcininkų, kurių gyvenamoji vieta ar buveinė nežinomi, arba „užsispyrusių“ smulkiųjų akcininkų, kurie atsisako priimti oficialųjį pasiūlymą, atitinkantį protingumo principą¹⁵⁰.

Reikia pažymėti, kad nustatytos tam tikras daugumos akcijų savininko valdomas akcijų procentas yra siejamas ir su balsus suteikiančių akcijų skaičiumi (kapitalo), ir su balsų skaičiaus kriterijumi. Nors Jaap Winter ekspertų grupė siūlė šį ribinį procentą sieti tik su kapitalo kriterijumi, tačiau šis siūlymas susilaukė atgarsio tik Švedijoje. Dauguma valstybių narių (Austrija, Belgija, Kipras ir kt.), jų tarpe ir Lietuva, naudoja abu – ir balsų, ir kapitalo kriterijus.

Akivaizdu, kad ribinis procentas, skaičiuojamas nuo valdomo akcijų ir balsų kiekio, ir procentas, skaičiuojamas nuo priėmusių pasiūlymą skaičiaus, skiriasi pasiūlymą pateikusio asmens požiūriu. Kapitalo ir balsų taisyklė palankesnė pasiūlymą pateikusiam asmeniui nei priėmusių pasiūlymą akcininkų taisyklė. Tačiau pastaroji taisyklė labiau gina akcininkų mažumos interesus, kai mažuma, kuriai taikomas oficialus pasiūlymas, yra nedidelė¹⁵¹.

Squeeze-out right įgyvendinimo terminas

¹⁴⁷. Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21], p. 54. Prieiga per internetą:

<http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf>.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 54-59 p.

¹⁴⁹ Commission staff working document. Report on the implementation of Directive on Takeover bids [interaktyvus] 2007 p. 18 [žiūrėta 2007-04-19] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/takeoverbids/index_en.htm>.

¹⁵⁰ MISIUS, R. Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo problematika [interaktyvus] 2006. [Žiūrėta 2007-03-25]. Prieiga per internetą <<http://www.spekuliantai.lt/page.php?id=26>>.

¹⁵¹ SAMIR, A. *Executive corporate finance : the business of enhancing shareholder value*. London: Prentice Hall -Financial Times, 2004, p. 187.

Tryliktos direktyvos 15 str. 4 d. nustatoma *squeeze-out right* įgyvendinimo laikas – trys mėnesiai nuo oficialaus siūlymo termino pabaigos. Jaap Winter ekspertų grupės pranešime terminą buvo siūloma reglamentuoti įtvirtinant prezumpciją, kad oficialiame siūlyme nurodyta pasiūlyta kaina laikoma teisinga ir yra įgyvendinama per tam tikrą laiką – nuo 3 iki 6 mėn. laikotarpiu nuo oficialaus siūlymo priėmimo termino pabaigos¹⁵². LR VPĮ 31 str. 2 d. nustatyta, kad akcininkas, ne vėliau kaip per 7 dienas, paskelbti bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, įstatuose nurodytame Lietuvos Respublikos dienraštyje apie 40 procentų balsų ribos peržengimą ir apie savo ketinimą teikti privalomą oficialų siūlymą ar ketinimą perleisti šią balsų ribą viršijančias akcijas, taip pat apie tai pranešti Vertybinių popierių komisijai. Oficialaus siūlymo teikėjas per 20 dienų po viešo paskelbimo apie ketinimą teikti privalomą oficialų siūlymą privalo pateikti Vertybinių popierių komisijai cirkuliarą, kuriame nurodoma pagrindinė informacija apie oficialų siūlymą. Tokios pat sąlygas turi įvykdyti ir asmuo, nusprendęs pateikti savanorišką oficialų pasiūlymą¹⁵³.

VPĮ yra įtvirtinta Tryliktos direktyvos nuostata, kad oficialus siūlymas pradamas įgyvendinti ketvirtą darbo dieną po Vertybinių popierių komisijos sprendimo patvirtinti cirkuliarą dienos. Oficialaus siūlymo įgyvendinimo laikotarpis negali būti trumpesnis kaip 14 dienų ir ilgesnis kaip 70 dienų.

Visi smulkieji akcininkai per 90 dienų nuo pranešimo apie privalomą akcijų supirkimą dienraštyje paskelbimo dienos turi parduoti savo akcijas pranešime apie akcijų išpirkimą nurodytam asmeniui arba ginčyti už akcijas siūlomą kainą.

Kadangi oficialaus pasiūlymo pateikimo bei teisingos kainos nustatymo principo įgyvendinimo mechanizmai reikalauja detalesnės analizės, tai kiekvienas šių reikalavimų bus aptartas atskirame poskyryje.

4.2.1.1. Oficialaus siūlymo pateikimas

Asmuo, norintis įsigyti akcijų, gali tai padaryti įvairiais būdais. Tačiau nagrinėjamu atveju, *squeeze-out right*, t.y. privalomas akcijų pirkimas gali būti įgyvendinama tik po oficialaus pasiūlymo pateikimo. Tryliktosios direktyvos nuostatos, o taip pat ir vertybinių popierių įstatymas nustato, kad asmuo, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įgyja akcijas, kurios kartu su jo turimu akcijų paketu

¹⁵² Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21], p. 75. Prieiga per internetą:

<http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf>.

¹⁵³ Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626, 31 str. 2, 4, 6 d.

arba kartu su kitų sutartinai veikiančių asmenų turimu akcijų paketu suteikia daugiau kaip tam tikrą procentų balsų, privalo pateikti oficialų siūlymą¹⁵⁴.

Norint tinkamai suvokti oficialaus siūlymo prigimtį, būtina išskirti pagrindinius oficialaus siūlymo požymius:

1. oficialus siūlymas – vienašalis sandoris;
2. oficialaus siūlymo objektas – vertybiniai popieriai, suteikiantys balsavimo teisę;
3. oficialus siūlymas išreiškia teikiančio asmens valią sudaryti akcijų pirkimo-pardavimo sutartį;
4. oficialus siūlymas – viešoji oferta, nes pasiūlymas yra skirtas visiems akcininkams;
5. siūlymo paskelbimas gali būti savanoriškas arba privalomas;
6. oficialaus siūlymo tikslas yra smulkiųjų akcininkų interesų apsauga¹⁵⁵.

Oficialaus siūlymo sąvoka, atitinkanti aukščiau minėtus bruožus, įtvirtinta VPI. Jo 2 str. 32 d. įtvirtinta nuostata, kad asmens, įgijusio akcijų, suteikiančių daugiau kaip 40 procentų balsų bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, visuotiniame akcininkų susirinkime, vertybinių popierių savininkams teikiamas privalomas viešas siūlymas supirkti likusius balsavimo teisę suteikiančius tos bendrovės išleistus vertybinius popierius ir vertybinius popierius, patvirtinančius teisę įsigyti balsavimo teisę suteikiančius vertybinius popierius.

To paties įstatymo 31 str.1 d. teigiama, kad minėtasis akcininkas turi pasirinkimo alternatyvą – arba perleisti vertybinius popierius arba pateikti privalomą oficialų siūlymą. Tačiau ir priėmus naująją VPI redakciją¹⁵⁶, reglamentavimas iš esmės nepakito, kas savo ruožtu prieštarauja Tryliktosios direktyvos¹⁵⁷ 5 str. 1 d., kurioje teigiama, kad akcininkas visais atvejais turi pateikti oficialų siūlymą, kai įgyjamas kontrolę suteikiantis akcijų procentas.

Grįžtant prie *squeeze-out right* įgyvendinimo reikalavimų, reikia pažymėti, kad sistemiškai analizuojant Vertybinių popierių įstatymo 37 str., galima padaryti išvadą, kad Lietuvoje įtvirtinta plati *squeeze-out right* samprata¹⁵⁸, t.y. ši teisė suteikiama nepriklausomai nuo to, ar nustatytas ribinis procentas peržengtas įgyvendinant oficialųjį

¹⁵⁴2004 m. balandžio 21 d Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL L 142, 2004 4 30).

¹⁵⁵ Plačiau MISIUS, R. *Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Juristas*, 2005, Nr. 7-8., p. 27-28.

¹⁵⁶ Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626.

¹⁵⁷ 2004 m. balandžio 21 d Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL L 142, 2004 4 30).

¹⁵⁸ TATHAM, A. *Europos Sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1999, p. 54-58.

pasiūlymą, ar kitais būdais. Tokiu būdu, akcininkui, įgyvendinančiam *squeeze-out right*, suteikiama neterminuota (t. y. neapibrėžta laike) teisė reikalauti, kad visi kiti emitento akcininkai parduotų jiems priklausančias balso teisę suteikiančias akcijas.

Tokio termino nebuvimas reiškia, kad šie reikalavimai gali būti pateikiami bet kuriuo metu: pvz., smulkieji akcininkai, gavę naudos iš sėkmingai veikiančios įmonės, gali pareikalauti supirkti jų akcijas tada, kai įmonė atsiduria sunkioje padėtyje. Ir priešingai, stambusis akcininkas, matydamas gerėjančius įmonės rezultatus, galės bet kada pareikalauti, kad smulkieji akcininkai parduotų jam savo akcijas, taip padidindamas jam įmonės teikiamą naudą. Abiem atvejais reikalavimą pateikianti šalis siektų pasipelnėti šalies, kuriai tas reikalavimas pateikiamas, sąskaita. Akcijų kainų nustatymas administraciniais metodais, o ne šalių susitarimu, reiškia galimybę parduoti akcijas už tokią kainą, už kurią jos nebūtų parduodamos įprastos prekybos metu.¹⁵⁹ Lietuvos nacionalinėje teisėje tikslinga susiaurinti *squeeze-out right* taikymo sferą, t. y. šią teisę taikyti tik po oficialaus pasiūlymo pateikimo¹⁶⁰.

Konstitucinis Teismas 2005 m. gruodžio 12 d. nutarime yra konstatavęs: privalomo oficialaus pasiūlymo supirkti likusius vertybinius popierius pateikimo instituto paskirtis - apsaugoti smulkiųjų akcininkų teises, visų pirma nuosavybės teises, tais atvejais, kai kuris nors subjektas (akcininkas) vienas arba kartu su kitais subjektais įgyja tiek akcinės bendrovės akcijų, kad gali (vienas arba kartu su kitais subjektais) kontroliuoti tos akcinės bendrovės veiklą ir dėl to smulkiųjų akcininkų galimybės daryti įtaką tos akcinės bendrovės veiklai sumažėja.

VPI 38 str. įtvirtintos nuostatos užpildė vieną didžiausių Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių vertybinių popierių rinką, spragų – nustatė vertybinių popierių delistingavimo mechanizmą.¹⁶¹ Nustatyta, kad delistingavimo atveju, turi būti pateiktas ir įgyvendintas oficialus siūlymas supirkti akcininkų vertybinius popierius, įtrauktus į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus. Privalomą oficialų siūlymą turi teikti akcininkai, balsavę už sprendimą išbraukti emitento akcijas iš prekybos Lietuvos Respublikoje veikiančioje reguliuojamoje rinkoje. Šią prievolę už kitus akcininkus turi teisę įvykdyti vienas ar keli akcininkai. Privalomo oficialaus siūlymo galiojimo metu parduoti akcijas turi teisę akcininkai, sprendimo išbraukti emitento akcijas iš prekybos

¹⁵⁹ Dėl Vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 19 (1) straipsniu įstatymo projekto Nr. IXP-2879 (Lietuvos laisvosios rinkos instituto pranešimas) [interaktyvus] 2003-10-22 [žiūrėta 2007-03-16]. Prieiga per internetą:

<http://www2.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/del_vertybiniu_popieriu_rinkos_istatymo_15_straipsnio_papildymo_ir_istatymo_papildymo_19_1_straipsniu_istatymo_projekto_nr_ixp_2879/1574>.

¹⁶⁰ MISIUS, R. Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo problematika [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2007-03-25]. Prieiga per internetą <<http://www.spekuliantai.lt/page.php?id=26>>.

¹⁶¹ MISIUS, R. *Vertybinių popierių rinkos reglamentavimo naujienos. Juristas*, 2006, Nr. 9, p. 16.

Lietuvos Respublikoje veikiančioje reguliuojamoje rinkoje priėmimo metu balsavę „prieš“ arba nebalsavę.

Apibendrinant, galima teigti, kad privalomojo oficialaus siūlymo instituto įtvirtinimas nacionalinėje teisėje yra sandorio šalies valios autonomijos principo išimtis, kas lemia, kad jis yra nustatomas siekiant apginti smulkiųjų akcininkų ir bendrovės interesus¹⁶². Tai pažymėjo Konstitucinis teismas 2006-01-17 nutarime „Dėl LR vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 str. 1d. (2001-12-17 redakcija) atitikties LR Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Panevėžio miesto apylinkės teismo prašymo ištirti, ar LR vertybinių popierių rinkos įstatymo 16 str. 2 d. (2001-12-17 redakcija) neprieštarauja LR Konstitucijai“¹⁶³.

4.2.1.2. Teisingos kainos principas

Priimant Tryliktąją direktyvą, buvo ilgai diskutuota dėl oficialiojo siūlymo kainos. Tryliktos Direktyvos 5 straipsnio 1 dalis nustato, kad asmuo, įgijęs juridinio asmens kontrolę, privalo padaryti pasiūlymą, kuris būtų to juridinio asmens smulkiųjų akcininkų apsaugos priemone ir atitiktų šių akcininkų interesų apsaugos tikslus¹⁶⁴. Ši nuostata reiškia, kad stambus akcininkas smulkiajam už jo turimas akcijas privalo pasiūlyti teisingą kainą¹⁶⁵.

Teisinga kaina – tai aukščiausia kaina, kurią už tuos pačius vertybinius popierius moka siūlytojas arba sutartinai su juo veikiantys asmenys per tam tikrą valstybių narių nustatytą ne trumpesnę kaip šešių mėnesių ir ne ilgesnę kaip dvylikos mėnesių laikotarpį iki minėto pasiūlymo.¹⁶⁶

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas nubrėžia principus, vadovaujantis kuriais nustatoma teisinga kaina¹⁶⁷:

1. jeigu akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, pateikęs privalomą oficialų siūlymą, įsigijo akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų visuotiniame akcininkų

¹⁶² MISIUS, R. *Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Juristas*, 2005, Nr. 7-8, p. 28.

¹⁶³ Valstybės žinios, 2006-01-21, Nr. 8-284.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 65.

¹⁶⁵ Antrindamas šiai nuostatai, Konstitucinis Teismas 2005 m. gruodžio 12 d. nutarime yra konstatavęs, kad smulkusis akcininkas turi turėti galimybę savo akcijas parduoti ne už bet kokią, o už teisingą kainą; teisingos kainos taisyklė, kaip ir privalomo oficialaus pasiūlymo institutas apskritai, leidžia smulkiesiems akcininkams pasirinkti, ar kuriam nors subjektui (vienam arba kartu su kitais subjektais) įgijus tiek akcinės bendrovės akcijų, kad jis gali (vienas arba kartu su kitais subjektais) kontroliuoti tos akcinės bendrovės veiklą, savo akcijas parduoti ir pasitraukti iš bendrovės, ar ir toliau likti smulkiaisiais akcininkais.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626), 31 str.

¹⁶⁷ *Ibidem*, 37 str.

susirinkime, akcijų kaina nustatoma tokia, kokia buvo mokama jam šiuo būdu įsigyjant emitento akcijas;

2. jeigu akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, pateikęs savanorišką oficialų siūlymą įsigyti visas likusias balsavimo teisę suteikiančias akcijas, įsigijo akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, akcijų kaina nustatoma tokia, kokia buvo mokama jam šiuo būdu įsigyjant emitento akcijas, jei, oficialaus siūlymo teikėjui tuo būdu įsigyjant akcijas, ne mažiau kaip 90 procentų akcijų, kurioms supirkti buvo pateiktas oficialus siūlymas, savininkai pardavė jam savo akcijas;
3. kitais atvejais akcijų kaina nustatoma akcijas superkančio asmens pasirinktu būdu, užtikrinančiu teisingą superkamų akcijų kainą.

Akcininkas turi rinktis tokią superkamų akcijų kainos nustatymo metodiką, kuri atitiktų teisingumo ir sąžiningumo kriterijus, nes Vertybinių popierių komisija tvirtins akcijų supirkimo kainą, o vienašališkas superkamų akcijų kainos nustatymas negali pažeisti smulkiųjų akcininkų interesų. Pareiga iš anksto suderinti kainą su Vertybinių popierių komisija yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 37 str. 6 dalyje. Vertybinių popierių komisija taip pat turi teisę priimti motyvuotą nutarimą pakeisti nustatytą kainą, todėl siūloma kaina turi būti paremta visuotinai priimtais akcijų kainos skaičiavimo metodais.

Nustatant akcijų supirkimo kainą reikia turėti omenyje, kad vadovaudamasis Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 37 str. 14 dalimi kiekvienas bendrovės, kurios akcijos privalomai superkamos, smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis į Vilniaus apygardos teismą su reikalavimu nustatyti tokią akcijų kainą, kuri, jo manymu, atitiktų realią rinkos kainą ir nepažeistų protingumo bei sąžiningumo reikalavimų. Jei bent vienas akcininkas pasinaudoja šia teise ir kreipiasi į teismą, dėl tinkamos privalomo akcijų supirkimo kainos nustatymo, teismas gali privalomą akcijų supirkimo procedūrą sustabdyti iki teismo nutarties dėl akcijų kainos nustatymo įsiteisėjimo dienos. Kol yra sustabdyta akcijų išpirkimo procedūra, likę smulkieji bendrovės akcininkai neprivalo parduoti ir pirkti akcijų, taip pat neskaičiuojami akcininkų įsipareigojimų parduoti ir pirkti akcijas įvykdymo terminai, nustatyti Vertybinių popierių įstatyme. Toks teisingos kainos formulavimas VPI yra gana neįprastas. Kainos nustatymui yra naudojami du kriterijai:

1. aukščiausios kainos kriterijus dėl paties oficialaus pasiūlymo teikėjo įsigytų vertybinių popierių

2. vidutinės svartinės rinkos kainos kriterijų dėl bet kurio asmens reguliuojamoje rinkoje įsigytų vertybinių popierių.¹⁶⁸

Tačiau toks dviejų kriterijų inkorporavimas neatitinka Tryliktosios direktyvos 5 str. 4 d., kurioje teigiama, kad aukščiausia kaina, kurią už tuos pačius vertybinius popierius moka siūlytojas arba sutartinai su juo veikiantys asmenys per tam tikrą valstybių narių nustatytą ne trumpesnę kaip šešių mėnesių ir ne ilgesnę kaip 12 mėnesių laikotarpį iki šio straipsnio 1 dalyje minėto pasiūlymo, laikoma teisinga kaina. Jei viešai paskelbus pasiūlymą, bet dar jo neuždarius priėmimui, siūlytojas arba sutartinai su juo veikiantys asmenys perka vertybinius popierius aukštesne nei pasiūlymo kaina, siūlytojas padidina savo pasiūlymą, kad jis būtų ne mažesnis už aukščiausią kainą, mokamą už taip įsigytus vertybinius popierius¹⁶⁹. Vadinasi, darytina išvada, kad nustatant oficialaus siūlymo kainą turėtų būti taikomas tik vienas kriterijus – aukščiausios kainos.

Aukščiausios kainos nustatymo kriterijų Tryliktosios direktyvos autoriai perėmė iš Jaap Winter ekspertų ataskaitos. Joje teigiama, kad bendrovių kontrolės įgijimas nebus skatinamas, jei bus privalu skelbti privalų oficialų siūlymą esant nenuspėjamai kainai. Be to, šis kriterijus saugo tiek smulkiųjų akcininkų, tiek ir stambiųjų akcininkų teises. Smulkieji akcininkai gauna didžiausią naudą, o siūlymą pateikęs asmuo žino, kad paprastai privalomo oficialaus siūlymo metu jam nereikės už akciją mokėti brangiau nei ketino įgydamas kontrolę.

Dar vienas aspektas, vertas aptarimo – atlygio už parduodamas akcijas išraiška. Tryliktos direktyvos 5 str. 5 d. o, kad kaip atlygį oferentas gali siūlyti vertybinius popierius, grynusius pinigus arba jų derinį. Šia nuostata direktyvos rengėjai siekė įtvirtinti atlygį grynaisiais pinigais kaip alternatyvą atsiskaitant. VPĮ yra numatyta vienintelė atsiskaitymo forma – pinigai. Ko gero, VPĮ autoriai nusprendė, kad akcininkui, „išeinančiam“ iš bendrovės, tapimas kitos bendrovės akcininku nėra aktualus, todėl pinigų, o tiksliau naudos, gavimas yra prioritetas po teisingos kainos nustatymo. Tačiau, pažymėtina ir tai, kad smulkusis akcininkas praranda galimybę uždirbti iš potencialiai sėkmingos tolesnės įmonės veiklos. Jei bendrovė nusprendė tapti listinguojama VVPB, tai pasitraukimas pasinaudojant *squeeze out right* yra, autoriaus nuomone, ne tik neteisingas, bet ir negarbingas.

Nuostatos, leidžiančios stambiajam akcininkui reikalauti, kad visi smulkieji akcininkai privalomai parduotų jiems priklausančias balso teisę suteikiančias akcijas, o

¹⁶⁸ MISIUS, R. *Vertybinių popierių rinkos reglamentavimo naujienos. Juristas*, 2006, Nr. 9, p. 12.

¹⁶⁹ 2004 m. balandžio 21 d Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL L 142, 2004 4 30).

šie jas parduotų įstatymo nustatyta tvarka, Lietuvos Respublikos praktikoje pradėtos įgyvendinti nuo 2005 metų pabaigos. Per 2006 m. buvo įgyvendinti 23 bendrovių, kurių vertybiniai popieriai nėra įtraukti į VVPB vertybinių popierių prekybos sąrašus, privalomi akcijų pardavimai. Į vykdomus privalomus akcijų pardavimus atsiliepusių akcininkų procentas įvairiose bendrovėse buvo skirtingas – nuo 15 proc. iki 58 proc. Daugiausia akcininkų atsiliepė iš tų bendrovių, kuriose akcijas išperkantis akcininkas derino kainą su Komisija ir kuriose yra mažiausias akcininkų skaičius. Mažiausiai – kai kaina buvo nustatyta po skelbto privalomo ar savanoriško oficialaus pasiūlymo ir bendrovėse yra daug akcininkų. Vidutiniškai 15 proc. akcininkų visai neatsiliepė į pateiktus pasiūlymus ir nėra pranešę apie pasikeitusią savo gyvenamąją vietą.¹⁷⁰

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad "teisinga" kaina yra labai abstrakti sąvoka. Vien tik rinkos kaina remtis negalima, nes turint 95 proc. akcijų, nesunku atitinkamu momentu truputį pakoreguoti rinką atitinkamos pozicijos atžvilgiu. O teorinė kaina-užtenka pasiskaityti komentarus internete tarp asmenų, užsiimančių akcijų pirkimu bei pardavimu, kad pamatytume kiek "teisingų" kainų¹⁷¹, pagrįstų skirtingais skaičiavimais, galima generuoti iš vienos pozicijos. Tuo labiau, kad privalomo supirkimo atveju turėdami įstatymų reglamentuotas nuostatas, savininkai tikrai nebus linkę permokėti.

4.2.2. Akcijų išpardavimas (*sell-out right*)

Nupirkti iš smulkiojo akcininko akcijas ir taip priversti jį pasitraukti iš bendrovės galima keliais būdais. Visų pirma, teisė parduoti savo akcijas, suvokiama kaip smulkiojo akcininko teisė priversti daugumos įmonės akcijų savininką nupirkti iš jo akcijas.¹⁷² Kita galimybė - priverstinis akcijų pardavimas, kuris numatytas CK 2.115-2.123 straipsniuose. Trečias būdas, kai akcininkai reikalauja akcijų išpirkimo, kai vykdomi susijungimai ar perėmimai. Visi paminėtieji būdai turi vieną išskirtinį bruožą – reikalavimo teisę, kad stambusis akcininkas supirktų jų akcijas¹⁷³.

¹⁷⁰ Privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo Lietuvoje apžvalga [interaktyvus] 2007-01-09 [žiūrėta 2007-04-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2587>>.

¹⁷¹ Verta paminėti, kad pastaraisiais metais pasirodo ir straipsniai spaudoje, kvestionuojantys teisingos kainos nustatymo metodus. Vienas paminėtinų atvejų, skambiu pavadinimu pavadintas „Sukilo SEB Vilniaus banko smulkieji akcininkai“, kur net atestuotos bendrovės nesutinka dėl pasiūlytos kainos teisingumo.

¹⁷² Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21], p. 54. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf>.

¹⁷³ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas*(3) *Narystės bendrovėje nutraukimo teisės. Juristas*, 2006, Nr. 12, p. 38-39.

Tryliktoje direktyvoje taip pat yra įtvirtinta smulkiojo akcininko teisė reikalauti, kad daugumos akcijų savininkas nupirktų jo akcijas. *Sell-out right* įgyvendinti *mutatis mutandis* taikomos tos pačios nuostatos kaip ir *squeeze-out right* įgyvendinimui, tai autorius nekartos nuostatų, išvardintų aptariant pastarąją teisę, tik aptars *sell-out right* problematiką Lietuvoje.

Pagrindinė problema, susijusi su *sell-out right* teisiniu reglamentavimu iki šiol nėra panaikinta. VPI 37 str. 15 d. vėl suteikiamos privilegijos viešajai nuosavybei, t.y. draudžiama taikyti *sell-out* procedūrą įtrauktų į privatizavimo objektų sąrašą bei nelistinguojamų bendrovių. Visuotinai yra pripažįstama, kad tiek privalomas akcijų pirkimas, tiek pardavimas atsveria viena kitą stambiojo ir smulkiojo akcininko teisių apsaugos aspektu. Nors ši nuostata neprieštarauja Tryliktosios direktyvos 1 str.1 d., tačiau toks ypatingas šių objektų reglamentavimo teisėtumo klausimas nacionaliniu lygmeniu dar laukia sprendimo¹⁷⁴

Svarbu pastebėti, kad nors bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę reikalauti, kad stambusis akcininkas privalomai nupirktų jam priklausančias akcijas, tačiau Lietuvos vertybinių popierių rinkos praktikoje dar nebuvo atvejų, kad smulkusis akcininkas įgyvendintų tokią savo teisę¹⁷⁵.

Squeeze-out right gali būti įgyvendinama nepriklausomai nuo smulkiojo akcininko kaltės¹⁷⁶. Skirtingai nuo šios teisės, priverstinis akcijų pardavimas, reglamentuojamas CK 2 knygos IX skyriuje, gali būti vykdomas tik nustačius juridinio asmens dalyvio veiksmus, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams. Šiuo atveju juridinio asmens dalyvio kaltė preziumuojama. Tokios pat pozicijos yra prisilaikoma ir Olandijoje, reglamentuojant šį institutą¹⁷⁷.

Priverstinis akcijų pardavimas, kuris numatytas CK 2.115-2.123 straipsniuose, nėra taikomas akcinėms bendrovėms, kadangi pagal CK 2.116 straipsnį teisė kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo yra numatyta tik uždarosios akcinės bendrovės akcininkams¹⁷⁸.

¹⁷⁴ MISIUS, R. *Vertybinių popierių rinkos reglamentavimo naujienos. Juristas* 2006, Nr. 9, p. 16.

¹⁷⁵ Privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo Lietuvoje apžvalga [interaktyvus] 2007-01-09 [žiūrėta 2007-04-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2587>>.

¹⁷⁶ TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands [interaktyvus] International Academy of Comparative Law 2002 [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>.

¹⁷⁷ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 236.

¹⁷⁸ Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 19 (1) straipsniu įstatymo Papildomo komiteto išvada (Valstybės žinios, 2003, Nr. 92-4163).

LAT¹⁷⁹ vienoje savo konsultacijų, konstatavo, kad pagal CK 2.115 str. 1 d. teisę kreiptis į teismą su reikalavimu dėl priverstinio juridinio asmens akcijų (dalių, paju), priklausančių vienam juridinio asmens dalyviui, pardavimo kitam juridinio asmens dalyviui turi teisę tik CK 2.116 str. išvardyti juridinio asmens dalyviai. CK 2.116 str. aiškiai nustato, kad teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, paju) pardavimo turi tik asmenys, kurie atitinka šias dvi sąlygas: pirma, jie yra tam tikros teisinės formos privataus juridinio asmens dalyviai; antra, tokią teisę turi tik tie minėtų privačių juridinių asmenų dalyviai, kurių turimų akcijų (dalių, paju) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško turto, atsižvelgiant į juridinio asmens teisinę formą.

Nustačius, jog akcininko veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, kiti akcininkai pareikšdami teismui ieškinį gali reikalauti, „kad akcininkas, dėl kurio jie negali tinkamai įgyvendinti savo teisių, nupirktų iš jų akcijas“¹⁸⁰.

ABĮ 67 str. 3 d. yra numatytas smulkiųjų akcininkų akcijų išpardavimo mechanizmas, kai bendrovė reorganizuojama padalijimo būdu. Kai skaidant bendrovę po reorganizavimo veikiančių bendrovių akcijos skaidomos bendrovės akcininkams skirstomos neproporcingai jų dalims skaidomos bendrovės įstatiniame kapitale, akcininkai, kurių akcijų nominali vertė mažesnė kaip 1/10 skaidomos bendrovės įstatinio kapitalo, turi teisę pareikalauti, kad jų akcijas iki reorganizavimo pabaigos išpirktų skaidoma bendrovė. Išperkamų akcijų apmokėjimo kaina nustatoma atsižvelgiant į vidutinę paskutinių 6 mėnesių iki visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo reorganizuoti bendrovę priėmimo šių akcijų rinkos kainą. Ginčus dėl atlyginimo už akcijas dydžio sprendžia teismas.

Kaip ir realizuojant *squeeze out right*, taip ir realizuojant *sell-out right*, rezultatas pasireiškia tuo, kad akcininkas parduoda visas turimas nuosavybės teise jam priklausančias akcijas kitam akcininkui, kuris gali valdyti ir kontroliuoti daugumą akcijų. Tad kainos nustatymo problema yra neišvengiama. Šiuo atveju, kaina yra vienas pagrindinių aspektų, dėl kurių kyla konfliktai tarp smulkiųjų ir stambiųjų akcininkų¹⁸¹.

¹⁷⁹ LAT CBS 2004 m. gegužės 20 d. Konsultacija Dėl kai kurių CK ir CPK normų taikymo Nr. A3-106.

¹⁸⁰ MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas(3) Narystės bendrovėje nutraukimo teisės. Juristas*, 2006, Nr. 12, p. 37-38.

¹⁸¹ Teisingos kainos problematika aptarta, analizuojant *squeeze out right* kaip gynybos mechanizmo, ypatumus.

Išvados

1. Lietuvos Respublikos teisės aktai nepateikia nei mažumos, nei daugumos akcininko apibrėžimo. Todėl tampa pakankamai komplikuoti nustatyti, kaip vertinti asmenį turintį vienokį ar kitokį kiekį akcijų. Nėra paprasta nubrėžti konkrečias ribas tarp smulkaus ir stambaus akcininkų. Tą ypatingai keblu padaryti, jei omenyje turimas procentalus akcininkų atribojimas.
2. Kontinentinės teisės sistemoje investuotojų apsauga yra prasčiausia, nes vienas pagrindinių šiose valstybėse steigiamų bendrovių tikslas yra pelno siekimas ir valdžios koncentravimas vienos rankose. Tokiu būdu yra visai pagrįstai tikėtina, kad teisinė smulkiųjų akcininkų apsauga bendrųjų akcininkų teisių kontekste bei gynyba yra kur kas stipresnė anglosaksų teisinės sistemos valstybėse.
3. Lietuvoje siekiant įgyvendinti EBPO principus, ABĮ numatytos tam tikros priemonės, kuriomis stengiamasi apsaugoti ne tik taip vadinamų stambiujų, tačiau ir smulkiųjų akcininkų teises.
4. Dauguma Europos Sąjungos valstybių narių įtvirtina privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo teisę, tačiau ją reglamentuojančios teisės normos labai skirtingos. Skirtumai pasireiškia dėl įmonių, kurioms taikoma ši teisė, teisinės organizacijos formų, sąryšio su privalomais oficialiaisiais pasiūlymais buvimu ir nebuvimu, dėl akcijų daugumos, kurią pasiekus galima įgyvendinti šią teisę, kompensacijos, kuri turi būti pasiūloma smulkiesiems akcininkams ir pan.
5. Smulkieji akcininkai turi tas pačias teises, kaip ir daugumos, tačiau dėl užimamos ypatingos padėties, jiems yra suteikiamos papildomos teisės - teisė į teisingą kainą ir teisė parduoti turimas akcijas, kai stambus akcininkas įgyja ne mažiau 95 proc. juridinio asmens akcijų. Tačiau galima pasakyti ir atvirkščiai, kad tik akcininkas, peržengęs tam tikrą akcijų balsų skaičių, įgyja tam tikras teises.
6. Teisė gauti informaciją yra esminė mažumos akcininkų teisių apsaugos mechanizmo dalis. Tik tinkamai ir laiku informuotas akcininkas gali deramai pasinaudoti jam įstatymų suteiktomis teisėmis. Visuotinis akcininkų susirinkimas suteikia akcininkams, įskaitant smulkiuosius akcininkus, galimybę įgyvendinti fundamentalią teisę – teisę balsuoti, kurios pagalba yra siekiama įgyvendinti savo interesus. Efektyviausiai tai gali būti pasiekama naudojantis balsavimo teisės perdavimo sutartimis. Šis būdas smulkiems akcininkams suteikia daugiau galimybių apginti savo teises, kadangi didesnis turimų akcijų skaičius suteikia daugiau teisių ir įtakos dalyvaujant juridinio asmens valdyme.

7. Skirtingai nei priverstinio akcijų pardavimo atveju, privalomo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo tikslas nėra įmonėje išplieskusio konflikto sprendimas. Įtvirtinant šią teisę yra siekiama išvengti galimų nesutarimų, smulkiesiems akcininkams siekiant išeiti iš bendrovės, patiriant mažiausius nuostolius.
8. Kaip ir realizuojant *squeeze out right*, taip ir realizuojant *sell-out right*, rezultatas pasireiškia tuo, kad akcininkas parduoda visas turimas nuosavybės teise jam priklausančias akcijas kitam akcininkui, kuris gali valdyti ir kontroliuoti daugumą akcijų. Tad kainos nustatymo problema yra neišvengiama. Šiuo atveju, kaina yra vienas pagrindinių aspektų, dėl kurių kyla konfliktai tarp smulkiųjų ir stambiųjų akcininkų.
9. Nors LR norminiuose aktuose yra reglamentuota nemažai smulkiųjų akcininkų gynybos mechanizmų, tačiau jų įgyvendinimas kelia pakankamai daug sunkumų. Visų pirma, tam kad gynyba būtų įmanoma pasinaudoti reikalingas tam tikras smulkiųjų akcininkų kvorumas. Antra, akcininkams tenka įrodinėjimo našta, kas dažnai yra sunku įvykdyti, apribotam teisės į informaciją įgyvendinimui. Trečia, pakankamai didelės laiko ir finansinės sąnaudos.
10. Smulkiųjų akcininkų teisių gynimo mechanizmo užtikrinimas priklauso ne tik nuo įstatyminio reglamentavimo, bet ir nuo susiklosčiusios teismų praktikos šio tipo bylose. Reikia pripažinti, kad LAT yra skyręs pakankamai dėmesio vieningos teismų praktikos formavimui šioje srityje. Tačiau šiuo metu egzistuoja ta problema, kad didelė dalis egzistuojančios LAT praktikos yra suformuota galiojant ankstesnėms ABĮ redakcijoms ir dėl to negali būti pilna apimtimi taikoma galiojant dabartinei įstatymo redakcijai. Dėl šios priežasties egzistuoja poreikis, kad LAT dar kartą kompleksiskai apžvelgtų ir susistemintų savo praktiką šioje srityje dabartinės ABĮ redakcijos kontekste.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5547);
3. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262);
4. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002 04 06, Nr. 36-1340);
5. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Valstybės žinios 2007, Nr. 17-627);
6. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-626);
7. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymas (su pataisymais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1996, Nr. 16-412);
8. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2127);
9. Dėl Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 19 (1) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 91-3658);
10. 2004 m. balandžio 21 d Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (OL L 142, 2004 4 30 p.0006);
11. Komisijos pranešimas dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (OL C 066, 02/03/1998);
12. 1997 m. birželio 30 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1310/97 iš dalies keičiantis Reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijos tarp įmonių kontrolės (OL L 180 , 09/07/1997);
13. 1989 m. gruodžio 21 d.Tarybos Reglamentas dėl koncentracijos OL L 395, 1989 12 30, p.1; pataisytas variantas (OL L 257, 1990 9 21, p. 13);
14. Third Council Directive 78/855/EEC of 9 October 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty concerning mergers of public limited liability companies (OL L295 , 20/10/1978 P. 0036 – 0043);

15. Second Council Directive 77/91/EEC of 13 December 1976 on coordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, in respect of the formation of public limited liability companies and the maintenance and alteration of their capital, with a view to making such safeguards equivalent (OL L 026 , 31/01/1977 P. 0001 – 0013);
16. Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 19(1) straipsniu įstatymo Papildomo komiteto išvada (Valstybės žinios, 2003, Nr. 92-4163).

Užsienio valstybių teisės aktai:

17. Prancūzijos komercinis kodeksas;
18. Švedijos įmonių įstatymas (Šved. Aktiebolagslagen 2005:551);
19. Anglijos bendrovių įstatymas 1989 m. (Companies Act 1985);
20. Anglijos bendrovių įstatymas 1989 m. (Companies Act 1989).

Specialioji Literatūra:

21. *Bendrovių valdymas*. Sudarė Advokatų kontora "Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai". Vilnius: "Verslo žinios" 2004;
22. BURKART, M.; PANUNZI, F. MANDATORY BIDS, *Squeeze-out, Sell-out and the Dynamics of the Tender Offer Process*. Law Working Paper. 2003, Nr. 10, p. 4;
23. DARGUŽAS, I. *Privalomas akcijų supirkimas*. *Juristas*, 2005, Nr. 12;
24. EDWARDS, V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002;
25. HEWITT, I. T. *Joint Ventures*. 3d edition. Sweet & Maxwell. 2005;
26. JURKŠA, S. *Gera bendrovių valdymo praktika Lietuvoje ir užsienio valstybėse*. Magistro darbas. 2006;
27. KIRŠIENĖ, J. *Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai*. *Jurisprudencija*, 2002, t. 31(23);
28. KIRŠIENĖ, J. *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje*. *Daktaro disertacija*. V.: 2003;
29. KIRŠIENĖ, J.; PAKALNIŠKIS, V.; RUŠKYTĖ, R.; VITKEVIČIUS, P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: LTU, 2004., I t;
30. KRIVKA, E. *Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje*. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4(82);

31. MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (1) Ar pakankamai smulkiuosius akcininkus gina Lietuvos Respublikos įstatymai? Juristas*, 2006, Nr. 10;
32. MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (2) Teisė nuginkyti (panaikinti) akcininko susirinkimo daugumos sprendimus. Juristas*, 2006, Nr. 11;
33. MAKARAITYTĖ, G. *Smulkiųjų akcininkų teisės gynimas (3) Narystės bendrovėje nutraukimo teisės. Juristas*, 2006, Nr. 12;
34. MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002.
35. MISIUS, R. *Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Juristas*, 2005, Nr. 7-8;
36. MISIUS, R. *Oficialaus pasiūlymo teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Juristas*, 2005, Nr. 9;
37. MISIUS, R. *Vertybinių popierių rinkos reglamentavimo naujienos. Juristas*, 2006, Nr. 9;
38. Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. – Brussels: 4 November 2002;
39. SAMIR, A. *Executive corporate finance : the business of enhancing shareholder value* London: Prentice Hall -Financial Times, 2004;
40. TATHAM, A. *Europos Sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1999;
41. VITKEVIČIUS, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Justitia: Vilnius, 2006;
42. БЕЗБАХ, В. В., *et al. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота: учебное пособие*. Москва: Зерцало, 2000;
43. БУШЕВ, А. Ю. *Коммерческое право зарубежных стран: учебник*. Санкт-Петербург: Питер, 2004;
44. ДЕДОВ, Д. И. *Конфликт интересов*. Москва: Норма-Инфра М, 2004;
45. КАШАНИНА, Т. Б. *Корпоративное право (Право хозяйственных товариществ и обществ)*. Москва: Норма-Инфра М, 1999;
46. МИЛЬНЕР, Б.З. *Теория организации: учебник*. Москва. ИНФРА-М, 2004;
47. МОГИЛЕВСКИЙ, С. Д. *Акционерные общества*. Москва, Дело 1998;
48. ОСОКИНА, Г. Л. *Чьи права защищаются косвенными исками? Российская юстиция*. 1999, Nr. 10;

Elektroniniai dokumentai:

49. Advokatų kontora „Miškinis, Kvainauskas ir partneriai“ Bendrovių valdymo sistema, valdymo modelio pasirinkimas ir funkcionavimo ypatumai [interaktyvus] Vilnius 2006 [žiūrėta 2007-04-02]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc>;
50. BOSAITĖ, A. Protection of Minority shareholders' rights under Lithuanian Law. Lithuanian business law topics. [intereaktyvus] 2006 [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.glimstedt.lt/index.php?lang=lt&mid=57>>;
51. Comparative Study Of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States. Final Report & Annexes I-III. [interaktyvus] 2002 [žiūrėta 2007-03-14]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>;
52. Corporate Governance in Eurasia: A Comparative Overview. – OECD, [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2007-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.gcgf.org/OECD/CG_in_Eurasia.pdf>;
53. Corporate Governance in Europe. Report of a CEPS Working Party: *Centre for European Policy Studies*, [interaktyvus] 1995 [žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą: <http://www.ecgi.org/codes/documents/ceps_june1995.pdf>;
54. Commission staff working document. Report on the implementation of Directive on Takeover bids [interaktyvus] 2007 [žiūrėta 2007-04-19]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/takeoverbids/index_en.htm>;
55. ES teisės apžvalga (2005 m. Lapkritis [interaktyvus] 2005 [žiūrėta 2007-04-20]. <http://www.eic.vilnius.lt/home/eic/lt/EIC_info/files/ES_teises_apzvalga_2005lapkritis.pdf>;
56. HANSON, M. The minority shareholder [interaktyvus] 2000 [žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą <<http://www.bizadvisor.com/Minority.htm>>;
57. KLINE, C. L. Protecting minority shareholders in close corporations: modeling Czech investor protections on German and United States Law [interaktyvus] 2003 [žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą: <http://www.bc.edu/bc_org/avp/law/lwsch/journals/bcicl/23_2/03_FMS.htm>;
58. MISIUS, R. Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo problematika [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2007-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.spekuliantai.lt/page.php?id=26>>;

59. OECD Principles of Corporate governance [interaktyvus] 2004 [žiūrėta 2007-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>;
60. OSUGI, K. Enforcement of Minority Shareholders right [interaktyvus] 2000 [žiūrėta 2007-04-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/54/16/1920665.pdf>>;
61. The statutory derivative action *University of West Sydney Law review* [interaktyvus] 2002 [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/UWSLRev/2002/4.html#Heading18>>;
62. TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands. *International Academy of Comparative Law* [interaktyvus] 2002 [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>;
63. РАДЫГИН, А. Д., *et al.* Особенности формирования национальной модели корпоративного управления: *Институт экономики переходного периода* [interaktyvus] 2003 Москва [žiūrėta 2007-03-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.iet.ru/files/text/usaid/osobenn.pdf>>.
64. Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas. [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.lt.omxgroup.com/f/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas.pdf>>;
65. Dėl Vertybinių popierių rinkos įstatymo 15 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 19 (1) straipsniu įstatymo projekto Nr. IXP-2879 (Lietuvos laisvosios rinkos instituto pranešimas) [interaktyvus] 2003-10-22 [žiūrėta 2007-03-16]. Prieiga per internetą: <http://www2.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/del_vertybiniu_popieriu_rinkos_istatymo_15_straipsnio_papildymo_ir_istatymo_papildymo_19_1_straipsniu_istatymo_projekto_nr_ixp_2879/1574>;
66. Privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo Lietuvoje apžvalga [interaktyvus] 2007-01-09 [2007-04-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2587>>;
67. Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. [interaktyvus] Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2007-03-21], p. 54. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/report_en.pdf>;

68. Statutory derivative action [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2007-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/html_pubs/view.asp?id=10247>;
69. Companies act 2006 [interaktyvus] [žiūrėta 2007-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.nortonrose.com/html_pubs/view.asp?id=11948>;

Teismo sprendimai:

70. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas byloje, IV/M. 343 *Société Générale de Belgique v. Générale de Banque* (1993);
71. Europos Teisingumo Teismo 1991 m. spalio 10 d. sprendimas byloje T 2/93 – *Air France v. Commission* (1991);
72. Europos Teisingumo Teismo 1991 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje IV/M.010 – *Conagra v. Idea* (1991);
73. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. kovo 19 d. sprendimas byloje IV/M.295 – *SITA-RPC v. SCORI* (1993);
74. LR Konstitucinio teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas (Valstybės žinios, 2006-01-21, Nr. 8-284);
75. LR Konstitucinio teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 29-938);
76. LR Konstitucinio teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 24-1004);
77. LR Konstitucinio teismo 2005 m. gruodžio 12 d. nutarimas (Valstybės žinios, 2005, Nr. 146-5332);
78. LAT CBS 2002 m. kovo 13 d. nutartis c.b. *I.M v. UAB „Gelsta“*, Nr. 3K-3-399/2002 m., kat. 16.3.2.1; 16.8; 25.8;
79. LAT CBS 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis c.b. *J.A.R v. AB „Plasta“*, Nr. 3k-3-1198/2003, kat. 21.2.2.1;
80. LAT CBS 2004 m. kovo 24 d. nutartis c.b. *R.D. v. AB „Malsena“*, Nr. 3K-3-228/2004 kat. 16.10; 21.2.2.1;
81. LAT CBS 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c.b. *V.N. v. UAB gamybinė-komercinė firma „Fonas“*, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1;
82. LAT CBS 2003 m. sausio 27 d. nutartis c.b. *AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“*, Nr. 3K-3-161/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6;
83. LAT CBS 2000 m. kovo 29 d. nutartis c.b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45;
84. LAT CBS 2004 m. sausio 7 d. nutartis c.b. *A. Bilinskas v. UAB „Neringos žuvis“*, Nr. 3K-3-9/2004, kat. 21.2.2.1;

85. LAT CBS 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c.b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117;
86. LAT CBS 2003 m. birželio 4 d. nutartis c.b. *S.Adomaitis ir kiti v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2.; 21.2.2.1; 21.6.; 87.1.; 115;
87. LAT CBS 2003 m. kovo 31 d. nutartis c.b. *UAB „Vilniaus mūrai“ v. AB „Paminklų restauravimo institutas“* Nr.3K-3-425/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6.;
88. LAT CBS 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. *Ž.V. v. ŽŪB „Panerio vairas“*, Nr. 3K-3-1233, kat. 21.10.;
89. LAT CBS 2006 m. vasario 27 d. c.b. *UAB „Kaminera“ v. D.Š.*, Nr. 3K-3-96/2006, kat. 27.3.2.1.;
90. LAT CBS 2005 m. vasario 7 d. nutartis c.b. *UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“*, Nr.3K-3-16/2005, kat. 27.11.;
91. LAT CBS 2004m. gegužės 20 d. Konsultacija Dėl kai kurių CK ir CPK normų taikymo Nr. A3-106.

SUMMARY

The aim of the paper „Protection and defence problem analysis of minority shareholders rights in Lithuania“ is to define the minority shareholders themselves, to describe the rights prescribed to them. The main issue is to analyse the aspects of abuse of their rights and methods of struggling against this illegal behavior.

Lithuanian law does not establish special mechanism for the protection of minority shareholders. However, it does invest all shareholders with the certain legal aids which serve as tools to protect their interests. These include those rights which are primarily based on the principles of equality and proportionality; as well as other rights, such as attendance and voting at the general meeting of shareholders, contesting the decisions made by the company's bodies, and the right to access to information about the company.

Minority shareholders are entitled to freely exercise any of above rights. Moreover they are entitled to require the investigation of the company's activities and thus judicially verify whether the company, its corporate bodies, or any of its members are acting with due diligence and reasonable care. They also have a right to force majority share holders to buy their holdings to use so called squeeze-out and sellout rights and derivative action procedure. All these features were listed in the paper.

Due to Paper is called „Protection and defence problem analysis of minority shareholders rights in Lithuania“, there were analysed main difficulties met by this group of shareholders - right to information limitation by proclaiming the information to constitute the company's business secrets; the right to participate at the general meeting of shareholders may be circumvention by failing to provide the minority shareholder with the detailed agenda; the right to receive dividends rejection if the majority shareholders decide to reinvest them instead of declaring the dividends.

Lentelė Nr.1

Akcinė bendrovė	PVA %	Įst. kapitalas	Akcininkai, turintys >5 % balsų nuo viso sk.					Smulkūs akcinink.
			1-as	2-as	3-as	4-as	5-as	
"Lietuvos telekomas"	100 %	814 912 760	62,94	4,78	-	-	-	10852
"Mažeikių nafta"	100 %	707 454 130	53,70	40,66	-	-	-	2 286
"Lietuvos energija"	100 %	689 515 435	96,62	-	-	-	-	5 139
<i>Vidutiniai rodikliai</i>			<i>71,09</i>	<i>15,15</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>6092</i>
"Rytų skirstomieji tinklai"	100 %	492 404 653	71,35	20,28	-	-	-	5 826
"Lietuvos dujos"	100 %	469 068 254	35,70	34,00	24,36	-	-	1 737
"Klaipėdos nafta"	100 %	342 000 000	70,63	-	-	-	-	1 202
"Lisco Baltic Service"	100 %	332 547 434	92,35	-	-	-	-	1 263
<i>Vidutiniai rodikliai</i>			<i>67,51</i>	<i>13,57</i>	<i>6,09</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>2507</i>
"Lifosa"	100 %	210 205 640	91,15	-	-	-	-	592
"Ekranas"	100 %	208 896 390	15,90	14,90	14,26	6,00	5,88	2 513
"Lietuvos jūrų laivininkystė"	100 %	200 901 296	66,67	6,36	-	-	-	1 503
<i>Vidutiniai rodikliai</i>			<i>57,91</i>	<i>7,09</i>	<i>4,75</i>	<i>2,00</i>	<i>1,96</i>	<i>1536</i>
Bankas "NORD/LB Lietuva"	100 %	195 116 795	93,09	-	-	-	-	943
"Lietuvos elektrinė"	100 %	145 800 689	96,51	-	-	-	-	4 811
Bankas "Snoras"	100 %	137 267 200	49,89	9,90	9,90	8,65	8,31	775
"Stumbras"	100 %	130 676 340	99,30	-	-	-	-	151
"Klaipėdos jūrų krovinių kompanija"	100 %	126 704 290	88,86	-	-	-	-	1 381
"Kauno energija"	100 %	118 310 292	85,99	8,15	-	-	-	418
"Limarko laivininkystės kompanija"	100 %	109 450 664	67,31	25,00	5,00	-	-	162
"Ūkio bankas"	100 %	106 707 996	9,93	9,43	7,92	7,06	5,97	4 835
"Alytaus tekstilė"	100 %	103 945 811	66,29	22,16	-	-	-	1 202
<i>Vidutiniai rodikliai</i>			<i>73,02</i>	<i>8,29</i>	<i>2,54</i>	<i>1,75</i>	<i>1,59</i>	<i>1631</i>
"Šiaulių bankas"	100 %	56 000 000	8,84	6,05	5,67	5,18	-	1 099
"Pieno žvaigždės"	100 %	54 205 031	24,75	9,99	9,89	8,72	7,31	4 039
"Alita"	100 %	50 827 209	46,32	13,89	13,89	-	-	438
"Dvarčionių keramika"	100 %	49 527 300	29,56	27,66	19,75	5,44	-	1 397
"Anykščių vynas"	100 %	49 080 535	96,58	-	-	-	-	598
"Rokiškio sūris"	100 %	47 462 700	37,78	21,48	8,78	7,25	-	5 699
"Invalda"	100 %	40 417 339	18,88	17,78	15,48	13,92	-	6 017
"Grigiškės"	100 %	39 956 657	46,68	8,90	5,11	-	-	2 937
"Žemaitijos pienas"	100 %	37 000 000	28,05	11,47	-	-	-	3 147
"Vilniaus Vingis"	100 %	36 492 420	25,21	9,47	5,08	-	-	2 215
"Mažeikių elektrinė"	100 %	28 713 418	85,72	10,90	-	-	-	4 655
"Vilniaus degtinė"	100 %	24 408 431	88,29	5,00	-	-	-	84
"Linas"	100 %	24 038 990	41,71	17,29	9,22	-	-	1 273
"Snaigė"	100 %	23 070 405	37,88	24,62	6,20	-	-	1 369
"Gubernija"	100 %	21 786 000	49,90	13,16	12,38	11,89	-	184
<i>Vidutiniai rodikliai</i>			<i>44,41</i>	<i>13,18</i>	<i>7,43</i>	<i>3,49</i>	<i>0,49</i>	<i>2343</i>
"Utenos trikotažas"	100 %	19 834 442	53,84	16,52	-	-	-	1 212
"Panevėžio statybos trestas"	100 %	16 350 000	49,80	18,35	15,84	-	-	267
"Vilniaus baldai"	100 %	15 545 068	66,72	7,33	-	-	-	1 267
"Kauno tiekimas"	100 %	10 180 884	19,86	18,83	17,96	13,27	9,85	196
<i>Vidutiniai rodikliai</i>			<i>47,55</i>	<i>15,26</i>	<i>8,45</i>	<i>3,32</i>	<i>2,46</i>	<i>735</i>
"Sanitas"	100 %	8 955 295	30,47	7,29	7,09	7,09	5,37	474
"Apranga"	100 %	8 822 990	53,80	9,38	7,27	-	-	504
"Klaipėdos baldai"	100 %	8 166 312	52,95	13,32	6,08	-	-	901
"Pramprojektas"	100 %	5 970 972	25,00	22,99	16,82	11,64	6,16	249
"Vakarų skirstomieji tinklai"	100 %	3 717 998	97,03	-	-	-	-	4 172
<i>vienas kontroliuojantis akcininkas</i>	<i>Vidutiniai rodikliai</i>		<i>51,85</i>	<i>10,60</i>	<i>7,45</i>	<i>3,75</i>	<i>2,30</i>	<i>1260</i>
<i>realistinio modelio AB</i>	<i>Vidutiniai rodikliai</i>		<i>56,51</i>	<i>11,80</i>	<i>5,67</i>	<i>2,47</i>	<i>1,14</i>	<i>2139</i>
<i>akcininkų blokas su aiškiu lyderiu</i>	Pagal 2004-06-30 VVPB duomenis http://www.lt.omxgroup.com							

Lentelė Nr.2

Valstybė	Procentinė išraiška pagal Tryliktąją direktyvą
Airija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Austrija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Belgija	95 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 95 proc. visų balsų teisių
Čekija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Danija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Didžioji Britanija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Estija	Įstatymo projekte numatyta - 90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Graikija	90 proc. visų balsų teisių
Ispanija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Italija	Įstatymo projekte numatyta - 95 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 95 proc. visų balsų teisių
Kipras	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Latvija	Squeeze-out: 95 proc., sell-out: 90 proc. visų balsų teisių
Lenkija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Lietuva	Squeeze-out: 95 proc balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 95 proc. visų balsų teisių., sell-out: 95 proc. visų balsų teisių
Liuksemburgas	Squeeze-out: 95 proc balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 95 proc. visų balsų teisių., sell-out: 90 proc. visų balsų teisių
Malta	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Olandija	95 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 95 proc. visų balsų teisių
Portugalija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Prancūzija	95 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ar 95 proc. visų balsų teisių
Slovakija	95 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 95 proc. visų balsų teisių
Slovėnija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Suomija	90 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir 90 proc. visų balsų teisių
Švedija	Asmuo, valdantis 90 proc. bendrovės kapitalo
Vengrija	90 proc. visų balsų teisių
Vokietija	95 proc. balsavimo teises suteikiančio kapitalo